

JÁNOSI CSONGOR

AZ 1950-ES ÉS 1960-AS ÉVEK KOLOZSVÁRJÁNAK ESZMÉNYI ÜGYNÖKALAKJA

„JORDÁKI JÁNOS” A TITKOSSZOLGÁLATI IRATOK TÜKRÉBEN

Nem kifejezetten a *mindennapi elkövetők* vizsgálatának gondolatával lép be a kutató a kommunista rendszerek titkosszolgálati archívumaiba. Ahogyan Gyarmati György magyar kontextusban írta, a személyekhez kapcsolódó kutatások célja általában a korszak politikai, egyházi és szellemi elitjének megismerése.¹ Romániai vonatkozásban, erdélyi magyar kontextusban, különös jelentőséggel bír az egyéni és kollektív disszidencia különböző formáinak megfogalmazása.² A mindennapos kutatás során, a közismerten híres/hírhedt személyiség anyagából kiindulva azonban más, kevésbé ismert személyekhez is eljutunk, és azok is feltűnnek, akik *arctalanul* a titkosrendőrség számára az érdemi megfigyelő munkát végezték. A korszakot kutatók általában jó esetben beérik a jelentéktelennek tűnő informátor nevének felfedésével, ezt követően viszont már nem ásnak mélyebbre, miután az adott személy hétköznapi munkaköre – gyári munkás, köztisztviselő, stb. – nem is igen ad okot a további kutatáshoz és az esetek nagy többségében nem is vezet *eladható* történethez.³

¹ GYARMATI György: *Kísértő közelmúlt – avagy a rendszerváltás egyik deficitje*, ÁBTL – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2011.

² BOTTONI, Stefano: Népszolgálat és túlélés. Mikó Imre és a román állambiztonság 1948–1971, *Magyar Kisebbség*, 2013/1., 7–50. p.; BODEANU, Denisa – NOVÁK Csaba Zoltán: *Az elnémult harang. Egy megfigyelés története, Pálfi Géza élete a Securitate irataiban*, Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, 2011; JÁNOSI Csongor: Romanian Church Political Condensations. Bishop Elections in the Reformed Church Districts of Cluj and Oradea in the 1960s, *Religion – Staat – Gesellschaft. Zeitschrift für Glaubensformen und Weltanschauungen*, 2015/1-2, 271–306. p.; KOVÁCS Sándor: „Simpozion 1979”. Dávid Ferenc kultusz: az egyházi üzenet és a politikai ellenőrzés, *Magyar Kisebbség*, 2013/1., 51–81. p.; NOVÁK, Csaba Zoltán: În slujba națiunii și a partidului. Dubla identitate a unui activist maghiar. Exemplul lui Janos Fazekas, In: *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, Techno Media, Sibiu, 2010, 316–329. p.; OLÁH Sándor: Egy „demokratikus magatartású pap” az ügynökhálózatban, I–III., *Székelyföld*, 2013. április, 74–96. p., május, 115–137. p., június, 79–100. p.; PÁL János: *Ellenállás, alkalmazkodás, kiszolgálás. Az Unitárius Egyház szerepkörei (1945–1965)*, Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, 2017; Uő.: *Unitárius egyházvezetés 1945–1965*, *Magyar Kisebbség*, 2013/1., 82–175. p.

³ JÁNOSI, Csongor: Path Finding in the Communist Regime: Árpád Mózes Szabó (1927–1987), *East Central Europe / L'Europe Du Centre Est*, 44.1 (2017), 76–98. p.

Hogyan jutunk tehát az *arctalanok* és mégis oly *hasznos* munkát végzők nyomára? A különböző ügyek vizsgálata során – különösen az adott településen belüliekben – közös ponttá válnak azok a személyek, akiknek korábban kevesebb figyelmet szenteltünk. Eddigi kutatásaim alapján közös jellemzőik között említeném az életükben bekövetkező rendkívüli fordulatot. Elsősorban a második világháború eseményeihez kapcsolódó egyéni tragédiát – nők esetében férj elvesztését, válást –, melyek hatására ártéltelmeződik a pillanatnyi társadalmi szerephelyzet, létfenntartási gondok lépnek fel. Nyilván nem kizárólag emiatt kerülnek kapcsolatba már a Securitate létezése előtti elődszervvel, vagy más ország titkosszolgálatával.⁴ Bár kezdetben értelmezhetjük ezt a kapcsolatot úgy, mint túlélést, az együttműködés első évtizede után már inkább önmegvalósításról van szó. Annál is inkább, mert a gyakorlati kapcsolatfenntartás során szó sincs vontatottságról és saját rátermettségük is tudatosodott bennük, melynek fejében az akkori átlagember számára soron kívüli *kegyek*hez juthattak. További közös vonás, hogy az idők során, mindvégig operatív értékkel bíró információkat tudtak szállítani, nem vénültek ki, és alkalmazkodni tudtak a pillanatnyi titkosszolgálati igényekhez. A ket-tösség-hármasság mérgező gyümölcsöket is termelt. Mindamelllett, hogy az együttműködés több-kevesebb lelkiismereti gondot okozott, a családtagok esetében egyforma, ugyanahhoz a védekezési technikához vezetett, mely elsősorban az érintettnek a titkosszolgálati szervektől való *távoltartását*, és a velük közös ügyekből való *kimaradását* tartotta szem előtt. *Első generációs* informátorként, három-négy évtizedes együttműködésük során, a különböző ügyosztályok közötti rotáció miatt a legtapasztaltabbakká váltak, és emiatt állítható, hogy együttesen a mindenkori informátori hálózat gerincoszlopát képezték. További közös jellemzőjük, hogy 1989 után eltűntek az emlékezet útvesztőiben. Bár pillanatnyi környezetük gyanította szakszolgálati kötődésüket, dekonspirálódtak vagy ez fenyegette őket, miután kulcspozíciót nem töltöttek be, a rendszerváltás után eltűntek a feledés jótékony homályában.

Az ily módon a kutatás homlokterébe kerültek titkosszolgálati anyagai általában segítenek vázolni, kiegészíteni az *arctalan* mindennapi és főleg kons-

⁴ Az egyik legjobb példa gróf Teleki Gemma élettörténete. Az 1943-ban elvált, Marosvásárhelyre visszaköltöző, és a későbbiekben a Teleki Téka pincéjében lakó „virágáros grófnőről” 1993-ban a Duna TV dokumentumfilmet forgatott, majd utólag is kedves történeteket írtak róla, mint a köztudatban máig pozitívan fennmaradt közszerelőről. A valóság ennél jóval bonyolultabb. A grófnő informátori karrierje 1942-ben kezdődött, amikor Günther Schlegelberger a Gestapo marosvásárhelyi rezidense, az NSZK későbbi sikeres diplomatája beszervezte, a későbbi folytatásban pedig, 1951-től a rendszerváltásig a Securitate informátoraként működött. L.: Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității [Securitate Irattárát Vizsgáló Országos Bizottság Levéltára, a továbbiakban: ACNSAS], fond Rețea [Hálózati fond, a továbbiakban: fond R], 310575 számú dosszié [a továbbiakban: sz. d.], 1–4 kötet.

pirált létét, de csak nagyon ritkán lehet lezárni, befejezni az adott élettörténetet ezek alapján, mely nem ritkán titokzatos körülmények között ért véget. A rejtélyt fokozza, hogy a segítségül hívott oral history és a módszerével – hozzátartozókkal, ismerősökkel – készített életútinterjúk nem egyszer még több kérdést vetnek fel, és bár sikerül a *névtelen* életének más részleteit, emberibb vonásait, elhunytá idejét megtudni, ennek ellenére a kutató kétségeit – a titkosszolgálati források igazságértékéről és ennek megfelelően a *Rossz* logikája mentén feltárt élettörténetéről – mégsem sikerül maradéktalanul eloszlatni.⁵

A tanulmánynak természetesen nem célja a múlt hánytorgatása, de elkerülhetetlen, hogy figyelmünket az úgynevezett *mindennapi együttműködésre* és a *mindennapi munkatársakra* összpontosítsuk, miután e fogalmak kitágításával – eltávolodva az ügynökügyek kijelölte szűk ösvénytől – értelmezhetőbbé válik a rendszer működése.⁶ Az alábbiakban kibontakozó történet rekonstruálása elsősorban a bukaresti Securitate Irattárát Vizsgáló Országos Bizottság Levéltárában őrzött iratokon, Ferenczi Emma személyes hálózati és megfigyelési dossziéin alapul. A tisztánlátáshoz szükség volt az egykoron érintettek monológjára, gondolataik megosztására a közönséggel, Aleksievici túlélőinek a mintájára.⁷ Emiatt került sor az elfogadottn túlínak számító önkritikus számvetésre, a 2016. november 26–28. közötti életútinterjúk elkészítésére a franciaországi Mulhouse-ba emigrált Ferenczi Sándorral és Ferenczi Andrással.

Családi előtörténet

Ferenczi Emma Sepsiszentgyörgyön született, 1910. október 1-jén. Szülei Lőfi Gyula kiskereskedő és Ferenczy Ágnes háztartásbéli. Mind apai, mind anyai ágról régi nagy unitárius családból származott és kiterjedt rokonsággal bírt.⁸ Elemi iskoláit és az I. gimnáziumot Sepsiszentgyörgyön végezte 1917–1922 között, majd Tordára költöztek, és 1926-ban a református leánylíceumban fejezte be a IV. gimnáziumot. Anyagi gondok miatt tanulása ekkor félbeszakadt, bár nevelését kiegészítették a korban szokványos hathónapos cukrászati és főző háztartási tanfolyamok, illetve egyéb iparművészeti képzések

⁵ VERDERY, Katherine: *Secrets and Truths. Ethnography in the Archive of Romania's Secret Police*, Central European University, Budapest, 2014.

⁶ HORVÁTH Sándor: „Apa nem volt komcsi” – a mindennapi kollaboráció és az ügynök-kérdés határai, In: Uő. (szerk.): *Az ügynök arcai. Mindennapi kollaboráció és ügynökkérdés*, Libri Kiadó, Budapest, 2014, 19–27. p.

⁷ ALEKSIEVICI, Svetlana: *Dezastrul de la Cernobil. Mărturii ale supraviețuitorilor*, trad. Antoaneta OLTEANU, Corint Books, București, 2015.

⁸ L.: az 1956. február 23-i önéletrajzot, ACNSAS, fond Informativ [Megfigyelési-adatgyűjtő fond, a továbbiakban: fond I], 557617/1 sz. d., 5–6. f.

elvégzésével.⁹ 1947–1948 folyamán, ahogy lehetősége nyílt rá, Kolozsváron letette a kereskedelmi V–VI. osztályainak vizsgáit.¹⁰

1932-ben férjhez ment az alsójárai születésű Dr. Ferenczi Sándor kolozsvári unitárius gimnáziumi természetrajz szakos tanárhoz, és ezt követően szinte kizárólag a családjának élt. Életének legszebb éveit ekkor élhette. 1932–1934 között férjével együtt Magyarországra, Németországba és Olaszországba utazott, ahol szervezett társas kirándulásokon vettek részt. Szintén emlékezetes maradt az 1939-ben Besszarábiába vezető útja, amikor meglátogatta a katonaszolgálatot teljesítő férjét.¹¹ Házasságukból három gyermek született: Sándor (1935), András (1939) és Anna (1944). A lány kiskorában agyhártyagyulladás ment keresztül, ezért felügyeletre és állandó orvosi kezelésre volt szüksége.¹²

A család az unitárius gimnáziumban lakott. Utólagosan is fontosnak bizonyult, hogy férjén keresztül is, ebben az időszakban ismerte meg „az akkori összes” erdélyi magyar tanárt és unitárius papot.¹³ 1941-ben Ferenczi Sándort kinevezték a máramarosszigeti leánygimnázium igazgatójává. Három évig éltek itt. Ajtai Gábor alispán és báró Aczél Ede felkérték, miután közismert nagy vadász volt, hogy vállalja el a Wesselényi lövészegyesület beindítását és vezetését, de ezt Ferenczi elutasította. Ez is közrejátszott abban, hogy végül igazgatói állásából felmentették és áthelyezték Nagykovács tanárnak. Rövidesen azonban visszakapta régi állását és újra Kolozsváron tanított. 1944 márciusában behívták katonának a rahói őrszázadba. A visszavonulás során szemsérüléssel a soproni kórházba került. 1945 folyamán többszöri felszólításra sem lépett be a nyilasok közé, és öccsétől, Ferenczi Jánostól, a soproni erdőmérnöki fakultás doktoranduszától, vélhetőleg tudomása volt a soproni egyetemi hallgatók háborús kitelepülést elutasító, katonai szolgálatot megtagadó illegális mozgalmáról is. Ezek is közrejátszhattak abban, hogy 1945. március 30-án, Brennbergbányán, Sopron közelében, a két Ferenczi testvért és négy társukat, a német SS egy feljelentés nyomán, mint dezertálókat, kivégezte.¹⁴

⁹ Uo., fond R, 179812 sz. d., 13. f.

¹⁰ Uo., fond I, 557617/1. sz. d., 7. f.

¹¹ Uo., fond R, 179812 sz. d., 14. f.

¹² Uo., fond I, 557617/1 sz. d., 6–7. f.

¹³ Uo., fond R, 179812 sz. d., 8–9. f.

¹⁴ L.: HILLER István: *A soproni egyetemi hallgatók mozgalmai a két világháború között. Fejezetek a soproni egyetem történetéből, 1919–1945*, A Soproni Szemle Kiadványai, Sopron, 1975. A titkosszolgálati anyagokban megtalálható a kolozsvári *Világosság* 1947. július 22-i számának cikke a tragédiáról. A román nyelvű fordítás alapján Szedlacsek Ernő, a soproni bányamérnöki kar doktorandusza néhány sorban megemlékezett Dr. Ferenczi Sándorról, a kolozsvári unitárius főgimnázium tanáráról, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki karához tartozó Ferenczi Jánosról, az erdőmérnöki fakultás doktoranduszáról, Neumann János

A tragédia sorsfordítónak bizonyult. Az akkori *átmeneti állapotok* között is az unitárius egyházban kínos jelenségnek számított, miután egy tanárukat éppen a szövetséges hadsereg kellett kivégeztesse. Az ekkor szokásos fekete zászlót sem tették ki az iskolaépület homlokzatára, sőt még az egyházi lapban sem emlékeztek meg az egykori tanárról. A családot elkerülték, és az ilyenkor szokásos árvák és özvegy gyámolítása is elmaradt. Ferenczi Emma 1952. évi önéletrajzában az unitárius egyház elhatárolódását azzal magyarázta, hogy a vezetőség a pillanatnyi katonai helyzetet átmenetinek tartotta, és a hadiszerecsse változásában reménykedtek. Úgy vélte, ez lehetett az oka annak is, hogy három kisgyermekes özvegyasszonyként, bár az egyháznál három állás is üresedésben volt, végül egyikre sem vették fel.¹⁵

Szólni kell a csíkszentkirályi Bors Mihály szindi nagybirtokos hagyatékáról is. Bors 1937. január 6-ai végrendeletében ingó és ingatlan vagyonát a Romániai Egyetemes Unitárius Egyházra hagyta, de a kiegészítő „fiók-végrendelet” 3. pontjában, keresztgyermekéről, többek között Ferenczi Emma nagyobbik fiáról, Sándorról is rendelkezett. Ennek megfelelően meghagyta, hogy az egyház részére rendelt vagyona jövedelméből a még kiskorú keresztfia kapjon „elemi, középiskolai és főiskolai oktatást, és külföldi tanulmányutakat magában foglaló nevelési költséget (ruházat, élelmezés, iskolai díjak, úti-költségek, lakás stb.) függetlenül, hogy milyen pályára készül”.¹⁶ A második világháborút követő események azonban nem tették lehetővé a végrendelet betartását, és ez is hozzájárult a Ferenczi Emma és az unitárius egyház közötti nézeteltérésekhez.¹⁷

Együttműködés mint túlélés? A kollaboráció első évtizede: 1947–1956

Az új helyzetben Ferenczi Emma, szinte minden felkészültség nélkül, új életet kezdett, mely szinte azonnal kettőssé vált. Férje halála után iparművészeti dolgokat készített és egyéb megmaradt dolgokat adogatott el. 1947. január 15-én a kolozsvári Magyar Tankerületi Főigazgatóságon¹⁸ kapott állást, és tiszt-

---

harmadéves diákról, és Csaszlava Jenő negyedéves diákról és feleségéről, akiket „az SS banditái” nagypénteken meggyilkoltak. Csaszlava a tarkólövés ellenére életben maradt és a nyilvánosság így értesült a történetekről. ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 9–10., 161. f.

¹⁵ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 10., 14. f.

¹⁶ Dr. ERDŐ János: Csíkszentkirályi Bors Mihály végrendelete, *Keresztény Magvető*, 1987/4., 247–250. p.

¹⁷ Köszönettel tartozom Dr. Kovács Sándornak, a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet tanárának, aki a Bors-végrendeletre felhívta a figyelmemet.

¹⁸ BALOGH Edgár: *Férfimunka. Emlékirat 1945–1955*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1986, 107. p.

viselőként itt működött annak feloszlatásáig.¹⁹ Ösztönösen tájékozódott, és a hatalmi helyzethez igazodva, a szindikátusi tagság mellett, még ez év májusában felvételt kért és kapott a Román Munkáspártba, bár egyik vonalon sem fejtett ki különösebb tevékenységet. A felekezeti javak államosítása során ismerkedett meg Dr. Tóth Józseffel, a Victor Babeş Egyetem későbbi tanárával, a külföldi hírszerzés tisztjével,²⁰ és ezt követően megfigyelő és felderítő munkával kezdett el foglalkozni. Peres Sándor százados²¹ a Kolozs Tartományi Igazgatóság kémelhárítási ügyosztályának főnöke, 1962. november 18-i jellemzésében Ferenczi Emma hazafias érzelmei alapján történő beszervezését 1947-re tette. Az informátort a Sziguránca 1940 novemberében létrehozott utódja, a SSI (Serviciul Special de Informații, Különleges Ügyosztály) szervezte be.²² Peres „a szóbeszéd alapján” jegyezte meg, hogy Ferenczi Emma az unitárius egyházi javak feltérképezésekor, a földhivatalban bejelentetlen birtokok ügyében nyújtott hathatós segítséget az egyházi javak államosításával foglalkozó bizottságnak.²³ 1952. évi életrajzában Ferenczi Emma a felekezeti iskolák államosítása kapcsán lakonikusan maga is megjegyezte: „Itt sok jó munkát végeztem”,²⁴ az 1958. december 24-i életrajzi összefoglalóban pedig kimondta: „18 iskola, illetve egyházi javaknak az államosításánál tevékenykedtem”.²⁵ A Securitate korabeli iratai bár folyamatosan megemlítik a 18 unitárius egyházi iskola javainak államosításakor nyújtott segítségét, és hogy unitárius lelkész unokatestvérén át szerezte meg az információkat, „megtalálta a kettős könyvelést”, nem részletezik konkrétan a hozzájárulás mibenlétét.²⁶ Tartótisztje 1948 elejétől néhány hónapig Gheorghe Poenaru hadnagy volt.²⁷

1948 októberében került az Állami Magyar Pedagógiai Iskolához – a több névcserének is alávetett napjainkban Báthory István Elméleti Líceum²⁸

¹⁹ L.: a Securitate 1951. december 22-i személyi adatlapja, ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 170. f.

²⁰ Uo., Serviciul de Informații Externe [Külügyi Hírszerző Szolgálat fondanyaga, a továbbiakban fond SIE], 01611 számú mikrofilm [a továbbiakban sz. m.], 197. f.

²¹ Peres Sándor (1931–), a BM Kolozs Tartományi Igazgatóság Kémelhárító Ügyosztályának főnöke 1959–1967 között. Ezredesi rendfokozatban tartalékos állományba került 1985. december 12-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrela_securitatii/PERES%20ALEXANDRU.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

²² L. BANDI István: Román titkosszolgálatok intézménytörténeti áttekintése az első világhégestől a királyság bukásáig, In: *Utak a Teleki térről. Esszék és tanulmányok a 75 éves M. Kiss Sándor tiszteletére*, Antológia Kiadó, Lakitelek, 2018, 23–45. p.

²³ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 19. f.

²⁴ Uo., 11., 14–15. f.

²⁵ Uo., 252. f.

²⁶ Uo., 30., 171., 184. (háttoldal) f.

²⁷ Gheorghe Poenaru 1953. november 15-ig a Securitate hivatásosa. Megváltak tőle, és ezt követően a Kolozs Tartományi Mozivállalat alkalmazottja volt. Uo., 192–193. f.

²⁸ HORVÁTH József (szerk.): *Tiltott évkönyv. A kolozsvári Báthory István alapította 411 éves Líceum kiadoánya*, Líceum, Kolozsvár, 1990.

konviktusához –, ahol 1952 februárjáig adminisztrátorként működött. Az Országos Népbiztonsági Igazgatóság (DGSP) keretében a kolozsvári Belföldi Hírszerzési Ügyosztály foglalkoztatta 1948 augusztusától 1951 márciusáig. Ekkori tartótisztjei Martin Fritsch és Rigó János hadnagyok voltak.²⁹ Az át-szervezést és névcserét követően az Országos Állambiztonsági Igazgatóság (Direcția Generală a Securității Statului, DGSS) Kolozs Tartományi 1. Belső Elhárítási Ügyosztályának informátora 1951 szeptemberétől 1952 júliusáig, tartótisztje András Ferenc hadnagy. Működését az informátori hálózat segítségével akkoriban Sütő Lajos hadnagy³⁰ is ellenőrizte. Az unitárius egyház tagjainak megfigyelése mellett, már 1950-től az *imperialista ország* javára végzett hírszerzéssel gyanúsított „kolozsvári magyar tanárok reakciós csoportjának” ügyében foglalkoztatták. Hozzávetőlegesen 18 tanárt vizsgáltak abban a csoportos ellenőrzési akcióban, amelyben Ferenczi Emma a tartótisztí összegezések szerint hangulatjelentéseket és információkat adott a 2. számú magyar líceum (a korábbi református kollégium) és az Állami Magyar Pedagógiai Iskola tanáráról, Nagy Gézaról³¹ és többek között Venczel Józsefről³²

²⁹ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 197. f.

³⁰ Sütő Lajos (1913–1988), a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának kádere 1948–1956 között. Főhadnagyi rangban tartalékos állományba került 1956. június 30-án. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/SUTO%20LUDOVIC.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

³¹ Nagy Géza, ifjabb (1914–1981) tanulmányíró, műfordító, tankönyvíró. Titkosszolgálati iratainak feldolgozására ugyan még nem került sor, de az elmondható, hogy későbbi letartóztatásához minden bizonnyal hozzájárult korábbi közösségszervező tevékenysége. 1952. február 23-án, más osztályellenségnek minősített kolozsvári értelmiségiekkel együtt a Securitate letartóztatta. Előbb a ma Călărași megyei Funduleára vitték, majd a Duna–Fekete-tenger csatorna építőtelepére szállították. 1953. január 9-én szabadult. Még az év folyamán bevonták a kolozsvári Ifjúsági Kommunista-ellenes Szervezet (IKESz) perébe, és a diákper második csoportjában a Nagyvárad Katonai Törvényszék feljelentés elmulasztásának vádjával két évre elítélte. A végül egy évre csökkentett szabadságvesztést ismét a Duna-csatornánál töltötte, 1954. április 8-án szabadult. L.: BENKŐ Samu: *Nagy Géza, a literátor és művelődésünk mindenese*, <<http://mek.oszk.hu/06400/06461/06461.pdf>> (letöltve: 2018. 12. 04.); JÁNOSI, Csongor: *Organizația fictivă „Uniunea Preoșilor Reformați din Ardeal”, sau dezinformarea organelor securității: modalitate de răzbunare personală a agentului informator „Ardeleanu”, In: BUDEANCA, Cosmin – OLTEANU, Florentin (ed.): *Stat și viață privată în regimurile comuniste*, Polirom, Iași, 2010, 331–359. p.; Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor [Büntetés-végrehajtási Intézetek Országos Igazgatásának Levéltára, a továbbiakban AANP], fond Fișe Matricole Penale [Bűnügyi Nyilvántartási Adatlapok fondja, a továbbiakban fond FMP], Nagy Géza adatlapjai.*

³² Venczel József (1913–1972) társadalomkutató, egyetemi tanár és közíró. 1947. április 8-án letartóztatták és a pitești internálótáborba került. 1948. május 10-én szabadult, 398 nap után. 1950 februárjában újra letartóztatták, és a Márton Áron-perben a Bukaresti Katonai Törvényszék 12 évre ítélte. A jilavai, nagyenyedi, pitești, a kolozsvári törvényszéki és a szamosújvári börtönökben töltötte le büntetését. 1961.

is. 1952-ben az elsődleges szerepet játszó Nagy Gézárt letartóztatták és ügyét realizálták, de erre nem kimondottan Ferenczi Emma informátori tevékenysége miatt került sor.³³

„Félreértelmezett” informátori tevékenysége miatt kompromittálódott. Előbb párttagságát veszítette el. 1952. február 22-én Martin Leonid, a tantesület alapszervezeti titkára az „ellenséges elemekkel” fenntartott kapcsolatai mellett nacionalizmussal és antiszemitizmussal vádolta, az internátusban és a menzán tapasztalt ügyviteli szabálytalanságok mellett, és kizárta a pártból. Bár Ferenczi Emma szinte azonnal egy 11 pontos, majd egy 20 pontos fellebbezéssel fordult az RMP Városi Bizottságához, ahol pontról pontra cáfolta az ellene felhozott vádakot, nem sikerült párttagságát visszaszereznie.³⁴ Nem sokkal ezután, adminisztrátori tisztségét is elvesztette az Állami Magyar Pedagógiai Iskolában. 1952. február 29-én a Városi Közoktatási Osztály 4128. számú átiratában a Munkaügyi Viták Rendezéséért Felelős Bizottsághoz fordult Ferenczi Emma munkaszerződésének felfüggesztéséért, miután azzal vádolták, hogy az iskolát személyes érdekeire használta fel. A bizottság 1952. március 1-jén a kérésnek megfelelően cselekedett. Ferenczi Emma válaszul a Kolozsvári Népbírósághoz fordult, de itt az 1952. április 11-i nyilvános tárgyaláson elutasították a fellebbezését.³⁵

Ferenczi Emma 1952. július 2-án írta alá titkosszolgálati kötelezvényét,³⁶ amelyben Breiner György főhadnagy előtt vállalta a munkásosztály ellenségeinek leleplezését. Breiner klerikális vonalon, az unitárius egyházi elit ügyében irányította a kolozsvári magyar tanárok megfigyelésével is megbízott informátorát.³⁷ Ferenczi Emma „Jordáki János” fedőnéven vált ismertté, bár 1956-ig „Kiss Anna”, „Füzesi Anna” és „Magyari Ella” fedőnév alatt is működött.³⁸

---

január 11-én, a teljes büntetés letöltését követően szabadult. L.: <<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1266.html>> (letöltve: 2018. 12. 04.); AANP, fond FMP, Venczel József adatlapjai.

³³ Tartótisztjének, András Ferenc főhadnagynak az volt a benyomása, hogy Ferenczi Emma inkább a Securitate anyagi javadalmazása miatt adott változó értékű többnyire használhatatlan információkat. ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 3., 196 (háttoldal is) f.

³⁴ Vélhetőleg az antiszemitizmus vádjának elutasítását szolgálta Wiesel Mózesnek, a Demokrata Zsidó Komité kolozsvári tagjának némileg megkésett, 1952. március 2-i írásos nyilatkozata, amelyben tanúságot vállalt a feleségével rokonságban álló Ferenczi Emma mellett, mint aki a háború idején is kiváló magatartást tanúsított, és aki egyebek között átvette, megőrizte és visszaadta a deportálásból visszatérők értéktárgyait. Uo., 164., 198–204. f.; Uo., fond I, 557617/1. sz. d., 10–16. f.

³⁵ Uo., fond R, 179812 sz. d., 205–206. f.

³⁶ Uo., 6. f.

³⁷ Uo., 197. f.

³⁸ Az 1951 szeptemberétől 1964 augusztusáig vezetett pénzjavadalmazási jegyzéket a Securitate „Kiss Anna” fedőnéven tartotta nyilvántartásban. A titkosszolgálati anya-

1952. szeptember 1-jén a Mezőgazdasági Akadémiához került, ahol előbb az internátus adminisztrátora, majd a személyzeti kantinnak volt a könyvelője, végül ismét visszakapta adminisztrátori tisztségét. 1952 júliusától 1955 májusáig a Kolozs Tartományi BM 4. Szállításbiztosítási Ügyosztály 6. Csoportjának szakképzetlen informátora, ahol csempészési ügyekben, továbbá arany- és valutaüzérekedésben nyújtott segítséget. Tartótisztje ebben a periódusban elsősorban Salamon Márton hadnagy, bár 1953 nyarán néhány hónapig Jakab Dezső hadnagy is foglalkozott vele,³⁹ akárcsak Szabó János hadnagy. 1953-ban elsőként sikerült Dr. Schönfeld Miklós főrabbi mellé beférkőznie.⁴⁰ „Jordáki János” információi alapján további „gyanús elemeket” azonosítottak, valutaüzérekedők letartóztatására került sor, és beszerzéseket hajtottak végre.⁴¹ Tovább foglalkoztatták unitárius egyházi vonalon is, 1954-es feladatai között szerepelt Erdő János és Simén Dániel teológiai tanárok, továbbá Sebe Ferenc megfigyelése.⁴²

1954 folyamán a kolozsvári Securitate jelentős erőfeszítéseket tett Ferenczi Emma párttagságának visszaszerzésére, és már ekkortól közbenjárt egy nagyobb fizetéssel járó munkahely megszerzésében is. A támogató javaslatok elsősorban Salamon Márton hadnagytól származtak, aki 1954. február 15-én előbb a tartományi főnökhöz, Mihail Nedelcu ezredeshez⁴³ fordult informátorának a párt előtti tisztázását kérve.⁴⁴ A tartományi főnök erre vonatkozó utasítását követően, 1954. május 14-én, Tóth Béla őrnagy, a 4. ügyosztály főnöke⁴⁵ és Alexandru Ornescu százados⁴⁶ írásban fordult a Kolozs Tartomá-

---

gokban a „Jordák János”, „Jordáky János”, „Jordáki János” fedőneveken jegyzett jelentések mellett, 1956 márciusában „Magyar Ella”, 1956 júliusában pedig „Füzesi Anna” fedőnév alatt is készült jelentés. Uo., 557617/1. sz. d., 8., 118–119. (hátdoldal) f.; fond R, 179812 sz. d., 39–40., 221–225. f.

³⁹ Uo., fond R, 179812 sz. d., 195. f.

⁴⁰ L.: Salamon Márton hadnagy 1953. szeptember 8-i jellemzését, Uo., 37 f.

⁴¹ L.: Salamon Márton hadnagy 1954. december 20-i jellemzését, Uo., 3–6. f.

⁴² Uo., 186–187. f.

⁴³ Mihail Nedelcu (1906–1982), a Securitate tábornoka, 1951–1957 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke. Vezérőrnagyi rangban tartalékos állományba került 1967. október 31-én. Néhány évvel később, 1971. május 6-án tartalékos altábornagyi rangot kapott. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/NEDELUCU%20MIHAIL.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁴⁴ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 184–185 (hátdoldal). f.

⁴⁵ Tóth Béla (1919–1992), a Securitate kádere, 1953–1956 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán szolgált. Alezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1967. november 15-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/TOTH%20ADALBERT.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁴⁶ Alexandru Ornescu (1921–2008), a Securitate hivatásosa, 1952–1961 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán szolgált. Őrnagyi rangfokozatban tartalékos állományba került 1961. január 31-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/ORNESCU%20ALEXANDRU.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

nyi RMP első titkárához, amelyben részletesen elmagyarázták, hogy Ferenczi a titkosszolgálati megbízások teljesítése miatt került jelenlegi helyzetébe, és a felterjesztéshez csatolták három korábbi tartótiszt – Gheorghe Poenaru, Jakab Dezső és András Ferenc – ezt tanúsító nyilatkozatait. A kizárás felülvizsgálatára tett javaslatukat azonban 1954. június 28-án pártvonalon visszautasították.⁴⁷ Az Állami Magyar Pedagógiai Iskolába történő visszahelyezésére Ornescu százados a tartományi első titkárnál már 1954. április 16-án javaslatot tett. Másrészt Salamon hadnagy 1954. május 11-én, majd október 20-án, előbb a tartományi első titkárnál, majd a Securitate tartományi főnökénél, szintén erre vonatkozó támogatást kért, melyek csupán a Mezőgazdasági Akadémián belüli munkahelycserét körvonalaztak.⁴⁸ Vélhetőleg a titkosszolgálati háttérmunka is közrejátszott abban, hogy Ferenczi Emma 1955. október 1-jén végül visszakapta adminisztrátori állását az Állami Magyar Pedagógiai Iskolában, az 1956 őszétől 11-es számú középiskolában, ahol 1959 októberéig működött.⁴⁹

1955 folyamán „Jordáki János” dekonspirálódott a valutaüzérkedést folytató kolozsvári zsidók, Fickel Piroska és Gross Dávid ügyében. A letartóztatottak kihallgatását levezető Tóth őrnagy részéről olyan kérdések hangzottak el, amelyekről csak Ferenczi Emma tudhatott. A későbbiekben szabadon bocsátott Fickel és Gross az utcán kértek tőle számadást. Az informátori hálózat ráadásul ekkoriban jelezte, hogy a Duna-csatornától időközben hazatért Nagy Géza, ismerősei körében, szintén „Jordáki János” ügynöktevékenysége mellett érvelt, miután kihallgatásakor itt is olyan dolgokról kérdezték, amelyekről csak Ferenczi tudhatott.⁵⁰ Ez vezetett végül oda, hogy a 4. ügyosztály 1955 augusztusában az átadását javasolta a 3. Szabotázselhárítási Ügyosztálynak.⁵¹ Az átadást követően azonban, új tartótisztje, Radu Butyka hadnagy, nem tudta kellőképpen mozgósítani, ráadásul szakképzett informátora az anyagiakhoz kötötte a „sovén-nacionalista magyar elemekről” adott tájékoztatásait. A találkozókön ugyan pontosan megjelent, de írásos jelentések nélkül, ráadásul szóbeli közlései „értéktelenek” voltak.⁵² Butyka végül, 1955. december 23-án az informátori hálózatból történő kizárására tett javaslatot, amelyet 1956. január 5-én jóvá is hagytak.⁵³

⁴⁷ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 190–197. f.

⁴⁸ Uo., 178–180. f.

⁴⁹ Uo., fond I, 557617/1 sz. d., 7. f.

⁵⁰ Uo., 9. (háttoldal is) f.

⁵¹ L.: Szabó János hadnagy 1955. augusztus 15-i referátumát, Uo., fond R, 179812 sz. d., 2. f.

⁵² L.: Radu Butyka hadnagy 1956. január 5-i kiértékelését az 1955. augusztus 16. – december 31. közötti időszakról, Uo., 38. f.

53 Uo., 158. f.

„Jordáki János”, miután nem volt tudomása a kizárásról, 1956. április 20-án, egy újabb valutaüzérkedési ügyben, eligazításra jelentkezett a tartományi Securitatén. A fejlemény igencsak kapóra jött a helyi szerveknek, miután némileg korábban, elfogták az 1947 folyamán Magyarországról az Egyesült Királyságba disszidált, Tenterdenben (Kent, Anglia) működő unitárius lelkész, Kereki Gábor, Kolozsváron élő anyjához intézett leveleit. Kereki Ilona,⁵⁴ Ferenczi Emma nagynénje volt, és utóbbi olvasta fel a fiúnak az anyjához intézett leveleit. A bukaresti hírszerző központ is bekapcsolódott az ügybe. Az elfogott levelekből az angliai unitáriusok között befolyásos személyként azonosított Kereki esetleges informátori beszervezésével számolva, összehangolták a teendőket a kolozsvári munkatársakkal. A rendszeres kapcsolat Ferenczivel szinte azonnal helyreállt, bár a továbbiakban a 3. Ügyosztály ekkor még egy katolikus női körbe próbálta bevezetni informátorát, amelynek tagjairól már korábban is tájékoztatásokat adott. Az 1956. áprilisi májusi iratváltások során a Központ arra a következtetésre jutott, hogy a kisé szószátyár, anyagias, de erkölcsileg fedhetetlen, gyermekeiért mindenre képes Ferenczi Emma viselt dolgairól az Angliában élő Kereki Gábor nem értesülhetett, és hasznos munkát végezhet a hírszerzés számára, ezért az informátor átvétele mellett döntöttek.⁵⁵ 1956. június 14-én sor került átadására, Vasile Lupşa hadnagya⁵⁶ a kolozsvári Hunyadi tér melletti parkban lezajlott találkozó során átadta informátorát a régi-új tartótisztnek, András Ferenc századosnak és a Peres Sándor főhadnagya vezette 1. Irodának. Az alkalmat kihasználva, „Jordáki János” szavá tette a korábbi ügyekből, a magyar tanárok és valutaügyletek jelentéséből fakadó kellemetlenségeit, különösen az utóbbiakat nehezményezte, miután a károsultak tőle kérték számon az elkobzott dollárok lejkülönbözetét. Havi három, 10-ei, 20-ai és 30-ai találkozóiban állapotok meg, melyek abban az esetben, ha vasárnapra estek, vagy bármilyen más okból elmaradtak, átütemeződtek a rákövetkező napra, ugyanott a Hunyadi téren, reggel 10 órára. Sürgős esetben az informátor telefonon is

⁵⁴ Kereki Ilona, lánykori nevén Lófi, 1883. szeptember 5-én született Bölönben, 2 gimnáziumi osztályt járt. A mészköi születésű Kereki Mihály vette feleségül. Az első világháború eseményeit követően Magyarországra költöztek és a Békés megyei Bottonyán laktak, de 1942-ben, férje halálát követően, Kereki Ilona visszatért Erdélybe és Kolozsváron élő testvéreinél telepedett le. Az idegenrendészeten külön dossziéval magyar állampolgárként számon tartott Kereki, a kolozsvári milicián folyamatosan meghosszabbította tartózkodását, betartva az érvényes rendelkezéseket. Uo., fond I, 557617/1 sz. d., 120., 163–164. f.

⁵⁵ Uo., 160–168. f.

⁵⁶ Vasile Lupşa (1930–1999), a Securitate hivatásosa, 1950–1962 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának kádere. Századosi rangfokozatban tartalékos állományba került 1962. június 30-án. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/LUPSE%20VASILE.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

hívhatta tartótisztjét. Miután Ferenczinek nem volt tudomása hálózati kizárásáról, újabb kötelezvényt a folytatáshoz nem kértek tőle.⁵⁷

Ferenczi Emma, a korábbi gyakorlatot követve, tartótisztjét folyamatosan beavatta családi problémáiba. Az elkövetkező találkozók során útlevészerzéshez kérte a Securitate segítségét, miután kisebbik fia, András, a kivégzett nagybátyjához hasonlóan, a soproni egyetemen szeretett volna tanulni.⁵⁸ Mindeközben tartótisztje a magyar emigránsok irányába terelte működését, továbbá a kolozsvári magyar elitről szóló hangulatjelentések megírására sarkallta, melyek háttérében a nemzetközi események, a szuezi válság kiváltotta megnyilvánulások álltak.⁵⁹

Az útlevelet 1956 szeptemberében megkapták, de a magyarországi kiutazás 1956. októberi időpontja ismeretlen. Tény azonban, hogy Ferenczi Emma a forradalmi események egyik szemtanújává vált, és fia nélkül november 16-án hazatérve, az első olyan személy volt, aki hitelesen informálta a kolozsvári Securitatét a magyarországi eseményekről. 1956. november 21-én a forradalmi események leírása mellett átadott 21 darab fotót, amelyeket András fia készített a forradalmi eseményekről, továbbá két eredeti budapesti röpiratot és fordításait. Három nappal később, november 24-én továbbította a budapesti eseményekről szóló leírás folytatását és kiegészítését, két újságszám mellett. Ekkor a Securitate felszólította ügynökét, hogy adja át nekik a forradalomhoz kapcsolódó összes fényképet és újságot, továbbá kerülje a magyarországi események mások előtti népszerűsítését. November 29-én, a kérésnek megfelelően Ferenczi Emma a látottakat tovább részletező jelentés mellett, átadott 21 darab sajtóterméket, melyek az utcai harcok idején jelentek meg, és a negatívokkal együtt további 10 fotót, melyet nagyobbik fia, Sándor hívatott elő.⁶⁰

Bár kezdetben „Jordáki János” azt vallotta, hogy kisebbik fia hollétéről nem tud semmit, az 1956. december 27-i távirat hatására, egy héttel később beismerte, hogy az eredetileg Sopronban tanulni kívánó Ferenczi András a forradalmi események hatására és következményeként 1956 novemberében Franciaországba disszidált, ahol a Romániában háborús bűnösként nyilvánított Albrecht Dezső⁶¹ vette pártfogásba. Albrechtről a Securitate úgy tudta,

⁵⁷ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 4–5. f. Az 1956. november 21-i, 24-i és 29-i találkozók-ról készült tartótisztzi jelentések, továbbá a röpiratok román nyelvű fordításai Ferenczi Sándor hálózati dossziéjában találhatóak: Uo., fond R, 189414/1 sz. d., 256–258., 260–262. f.

⁵⁸ L.: András Ferenc százados 1956. szeptember 7-i beszámoló jelentését, Uo., fond I, 557617/1. sz. d., 122. f.

⁵⁹ L.: András Ferenc százados 1956. szeptember 28-i beszámoló jelentését, Uo., 125–127. f.

⁶⁰ Uo., fond R, 179812 sz. d., 32., 34. f.

⁶¹ Albrecht Dezső (1908–1976) ügyvéd, újságíró, politikus. 1936–1944 között a *Hitel* szerkesztője. 1940–1944 között magyar országgyűlési képviselő, 1941 tavaszától az

hogy az amerikai kémiskolaként számon tartott strasbourg-i Szabad Európa Kollégiumnak is vezető tagja.⁶² Ettől kezdve a román hírszerző Központ, a Peres Sándor vezette kolozsvári egység, és a párizsi román rezidentúra tagjai mindent megtettek, hogy anyján és később Sándor bátyján keresztül, Andrást is beszervezzék, ekkor még Albrecht Dezső megfigyelése miatt.

Ferenczi András 1956. novemberi disszidálása a második olyan töréspont, amely a család történetében meghatározóvá vált.

A kollaboráció „mérgező gyümölcsei”. I. „Bellu”

Az első tíz év együttműködése, a szinte havi anyagi támogatás⁶³ és a személyi beavatkozások sokasága mellett, nagyon gyorsan meghozta mérgező gyümölcseit is. Ez különösen Ferenczi Emma két felnőtté váló fiának sorsában köszönt vissza.

Ferenczi András, a kolozsvári 7. számú középiskola – az egykori unitárius kollégium, 1957-től a Brassai Sámuel Középiskola – elvégzését követően, 1955-ben sikertelenül felvételizett az Agronómiai Intézetbe. Ezt követően szakképzetlen munkásként dolgozott egy bútorgyárban 1956 januárjáig, majd az Agronómiai Intézet fotólaborjában segédkezett. 1956 júniusában beiratkozott a marosvásárhelyi orvosi fakultásra, de jelentkezését elutasították. 1956 szeptemberében édesanyjával Magyarországra utazott és – tekintettel a korábbi 1944-es családi történésekre – sikeresen ösztöndíjat is szerzett a soproni egyetem erdőmérnöki karán. Eközben érték őket a forradalmi események. Miután anyja 1956 novemberében hazautazott, András a disszidálást választotta. Ausztriából a franciaországi Metzben felállított menekülttáborba került, ahol a már említett Albrecht Dezső vette pártfogásba, és akinek a segítségével a közép-kelet európai országokból emigrált fiatalok integrálásával foglalkozó strasbourg-i Szabad Európa Kollégiumba került.⁶⁴ A következő két

Erdélyi Párt ügyvezető elnöke. 1947-ben a román hatóságok kikérték mint háborús bűnöst, de a letartóztatás elől Párizsba emigrált. Az 1960-as években a Securitate többször is sikertelenül próbálkozott a közvetlen környezetébe történő ügynöktelepítéssel. Róla L.: ACNSAS, fond I, 108569 sz. d., 1-2. kötet; fond I, 596317 sz. d., 1-3 kötet; fond SIE, 16769 sz. m.

⁶² Uo., fond R, 179812 sz. d., 32–33. f.

⁶³ A javadalmazási lajstrom alapján, 1951. szeptember 10-től 1956. december 7-ig terjedően, „Jordáki János” 31 alkalommal részesült 30 és 300 lej közötti juttatásokban: Uo., 39. (háttoldal is) f.

⁶⁴ Az intézményt a Securitate már 1952-től számon tartotta, miután több „román szökevény” is ott tanult. Az érdeklődést fenntartotta a későbbiekben az is, hogy a végzősök egy része az idők során különböző tisztségeket töltöttek be az emigrációs körökben, jó kapcsolatba kerültek nyugati diplomatákkal, illetve a befogadó ország államigazgatási szerveivel. A magyar fél – Tömpe István belügyminiszter-helyettes és Gaz-

évben az orvosi egyetemen folytatott tanulmányi vizsgák letételéhez a francia nyelv elsajátítása létfontosságúvá vált, ebben segítette a szállást, étkezést és havi 18 ezer frankot biztosító ösztöndíj.⁶⁵

Disszidálásával, 1957. február 6-tól, a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának az emigrációra szakosodott 1-es számú „független” csoportja foglalkozott.⁶⁶ 1957. február 19-én előbb helyi, majd május 22-én országos körözési dosszié felfektetésére került sor.⁶⁷ Az elfogott levelezésből és a Ferenczi Emmával folytatott tartótszti beszélgetésekből a Securitate átlátta a helyzetet, és „Bellu” fedőnéven kezdetét vette az a hírszerzési akció, melynek elsődleges célja Ferenczi András ügynöki beszerzése volt. A nyelvtanulási nehézségek kiküszöbölésére anyjától magyar–francia és francia–magyar szótárak postázását kérte. Itt lépett közbe a Securitate, amely előbb megakadályozta a kötetek határon túlra postázását, majd András Ferenc százados felajánlotta Ferenczi Emmának, hogy egy külkereskedelmi kolléga segítségével célba juttatják a köteteket. Bár a küldeményt már 1957 áprilisában átvették,⁶⁸ a párizsi román rezidentúra kapcsolatfelvételt vállaló tagja, Neagu Ionescu százados,⁶⁹ csak az 1958. március 30-i strasbourgi találkozón tudta kézbesíteni. Ekkor 20 ezer frankkal is segítette a pénzsűkében álló fiatalembert.⁷⁰ 1958. június 20-án a bukaresti Központ hírszerzési ügyosztályát vezető Ismail Todiriu alezredes,⁷¹ a 2. Iroda főnöke, Takács János százados,⁷² és a műve-

---

dik Gyula alezredes – az 1957. szeptember 22-i átiratban szintén felhívta Gheorghe Pintilie altábornagy figyelmét az intézményre. Uo., fond R, 189414/1, 8. f.; fond SIE, 01611 sz. m., 42–44. f.

⁶⁵ Uo., fond SIE, 01611 sz. m., 180–183. f.

⁶⁶ A titkosszolgálati anyagokból nem derül ki egyértelműen, de van esélye annak, hogy az 1-es Csoport, azonos az 1-es Irodával, miután kádereik ugyanazok a személyek voltak, és mindkettő a Külföldi Hírszerzési Igazgatóságnak továbbította jelentéseit. Itt mérvadó megemlíteni az 1. Csoport 1958. július 1. – szeptember 30. közötti munkatervét, mely más „célpontok” mellett, kiemelt figyelmet tulajdonított Ferenczi András ügyének: Uo., 185., 199–201. f.

⁶⁷ Uo., fond I, 589045/1 sz. d., 4–6. f.

⁶⁸ Uo., fond R, 179812 sz. d., 218–219. f.

⁶⁹ Neagu Ionescu (1925–2002), a Securitate hivatásosa, 1955–1976 között a külföldi hírszerzés kádere. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1978. november 30-án. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/IONESCU%20NEAGU.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁷⁰ ACNSAS, fond SIE, 01611 sz. m., 39–41., 45–50. f.

⁷¹ Ismail Todiriu (1912–1975), a Securitate tábornoka, karrierje során többnyire a külföldi hírszerzés kötelékében szolgált. Vezérőrnagyi rangfokozatban tartalékos állományba került 1968. március 28-án. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/TODIRIU%20ISMAIL.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁷² Takács János (1927–1983), a Securitate hivatásosa, 1950–1971 között a külföldi hírszerzés kádere. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1977. május 15-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/TAKACS%20IOAN.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

leti tiszt, Florian Plăiașu főhadnagy,⁷³ a biztató fejlemények láttán, „Bellu” ügyében elrendelték a személyi dosszié felfektetését, mely az adatgyűjtést beszerzéssel kívánta véglegesíteni.⁷⁴ A továbbiakban, a Központban, ők intézkedtek Ferenczi András ügyében. 1958. június 15-én sor került a második strasbourgi találkozóra. A Gyula/Jules fedőnevet használó barát, Ionescu százados, ismét otthoni csomagot továbbított, és a kézbesítést vállalva, átvette az András vásárolta tárgyakat és az édesanyjának írt levelet. Átadott ugyanakkor újabb 20 ezer frankot.⁷⁵

1958 folyamán – július 20-án, október 26-án és december 7-én – még további három strasbourgi találkozóra került sor Ferenczi András és a párizsi román rezidentúra munkatársa(i) között. A kezdeti találkozókön a magát a Külkereskedelmi Minisztérium munkatársának kiadó hírszerzőtiszta a különböző gazdasági eseményekkel legendásított strasbourgi utazásai során Ferenczi András a kezdetektől *sötét* hírszerzésre használta. Már a harmadik találkozón feladatként jelölte meg a nyugatnémet határtól két kilométerre fekvő amerikai finanszírozású Szabad Európa Kollégium történetéről, tanáraitól és diákjairól szóló összefoglaló munka elkészítését. Az 1958. októberi negyedik találkozón, hogy a találkozókat felgyorsítsák, Ionescu jelezte, hogy időközben a párizsi Román Legáció munkatársa lett és így a kapcsolattartás még könnyebbé vált. Ez az édesanyjával fenntartott kapcsolaton nem módosított, mert a bukaresti kollégák ezt továbbra is biztosították. Kérte, hogy miután új munkaköre megköveteli, Ferenczi András készítsen jelentéseket a Strasbourgban székelő nemzetközi szervezetekről, és különösen a november 14–16. közötti nemzetközi konferenciáról. Az 1958. decemberi találkozón Ferenczi ugyan lázasan megjelent, de a konferenciáról a jelentést nem készítette el, miután elmondása szerint erre nem került sor. 1959. január 11-re beszéltek meg újabb találkozót és Ionescu erre az időpontra, feladatként ismét az időközben megszűnt Szabad Európa Kollégiumról készítendő dolgozatot kérte. A 19 éves fiatalember az öt találkozó során csomagokat, leveleket vett át és küldött haza, melyek kézbesítését a családtagokkal folytatott és a Securitate által ellenőrzött levelezés is visszaigazolta.⁷⁶

Miután az otthoniakkal tartania kellett a kapcsolatot, a hírszerzés számításai szerint nem utasíthatta vissza a beszerzést, de erre végül mégsem került sor. A mikrofilmes anyagok szerint az *előrelépéstől* kétoldali tudógyulladás

⁷³ Florian Plăiașu (1927–2002), a Securitate hivatásosa, 1957–1976 között a külföldi hírszerzés kádere. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1981. április 22-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/PLAIASU%20FLORIAN.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁷⁴ ACNSAS, fond SIE, 01611 sz. m., 65–69. f.

⁷⁵ Uo., 80., 89–92. f.

⁷⁶ A román párizsi rezidentúra diplomáciai futárpostával továbbított anyagai gyakran havi vagy még nagyobb késéssel jutottak el a központba. Uo., 95–96., 102–107., 113., 117–120. f.

mentette meg, mely hónapokig kórházban tartotta. Miután Ferenczi András az 1959. januári találkozón nem jelent meg, Ionescu némi nyomozás után megtalálta az orvosi egyetem kollégiumi betegszobájában. Ferenczit 1958. december 25-én internálták és addig egy tüdőklinikán kezelték. A Központ elfogadta a rezidentúra javaslatát, hogy anyjának ne szóljanak fia betegségéről, a beszerzésével pedig várják meg felépülését.⁷⁷ Az 1959. március 5-re megbeszélte találkozóját idején még mindig beteg volt. Végül, a nyolcadiknak számító 1959. július 18-i találkozó után – látva a hiányos nyelvtudás miatt az orvosi vizsgáit a második évben is újra elbukó és teljesen maga alatt lévő Ferenczit – letettek beszerzéséről. Ionescu százados a kontaktusteremtést negatívnak minősítette és más észrevételek mellett – nincsenek informátori lehetőségei, nem akarja a munkát –, a kudarc okaként a korábbiakban is sokszor felemlített anyjával folytatott levelezést jelölte meg, az ott leírt tanácsokat, melyek arra intették Andrást, hogy „a politikával ne foglalkozzon” és csak tanuljon.⁷⁸ Ferenczi András egy későbbi interjúban valótlannak minősítette a betegségét taglaló információkat, és a sikertelenséget magyarázó két hírszerző tiszt feletteseknek szánt verzióját látta a leírtakban.⁷⁹

A sikertelen beszerzés háttérében más történések is álltak. Az 1958. októberi negyedik találkozót követően, hazafelé menet, a két hírszerző, a „Tănase” fedőnevű elvtárs és Ionescu százados észrevették, hogy egy autó, vélhetőleg a francia kémelhárítás emberei, követi őket. A párizsi román rezidentúra alkalmazottjai, a protokollnak megfelelően, a Párizson kívüli utazásaikat kötelezően lejelentették a francia hatóságoknak, így a Besançon–Nancy–Colmar útvonalat is.⁸⁰ Bár a hírszerzési jelentések szerint a strasbourgi találkozókra mindig a legszigorúbb elővigyázatossággal kerítettek sort, azaz Ionescu beszélt Ferenczivel, míg társa távolabbról figyelte, ha az „ellenséges országban” létrejött találkozó biztonságos-e vagy sem, a valóságban mégsem tartották be az előírásokat, és időről időre előfordult, hogy mindkét tiszt jelen volt a beszélgetések során.⁸¹ Mindamelllett, hogy Ferenczi András 1958. decembere után jószántából többet nem jelent meg, a strasbourgi találkozók lelepleződhetnek a francia kémelhárítás előtt. Emellett szól az is, hogy 1969. folyamán az akkor már Andorrában fogorvosi praxisát gyakorló Ferenczit a francia hatóságok Toulouse-ba hívták, ahol a Direction de la Surveillance du Territoire (DST) épületében az 1968-ban leleplezett Mihai

⁷⁷ Uo., 121–123. f.

⁷⁸ Uo., 128–131. f.

⁷⁹ Ferenczi András közlése. Kolozsváron született, 1939. április 29-én. Nemzetisége: magyar, vallása: unitárius, tanulmányai: strasbourgi orvosi egyetem. Nyugdíjas. Az interjút Jánosi Csongor készítette a franciaországi Mulhouse-ban, 2016. november 27-én.

⁸⁰ ACNSAS, fond SIE, 01611 sz. m., 106. f.

⁸¹ Ferenczi András közlése.

Caraman ezredes⁸² vezette úgynevezett Caraman-hálózat⁸³ – az 1958–1968 közötti párizsi román rezidentúra – tagjairól kitett fényképek alapján azonosította azt a két hírszerző tisztet, akik vele 1958–1959 folyamán találkoztak. A fényképekkel történő azonosítási procedura Marseille-ben, 1971-ben a helyi DST épületében megismétlődött.⁸⁴

A külföldi hírszerzés 1960. január 20-án zárta le személyi dossziéját,⁸⁵ de utólag is megpróbálták kapcsolatot teremteni vele. 1961. január 7-én Ionescu százados ismét megkereste, és Ferenczi András újra csomagot küldött Kolozsváron élő anyjának. Ionescu azzal a feltétellel vállalta a kézbesítést, ha András cserébe jelentést készít a strasbourgi Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központjáról.⁸⁶ Időről időre felmerült a harmadik országban történő beszerzése anyja és az időközben beszervezett bátyja segítségével. A legemlékezetesebb az 1961. októberi kezdeményezés, amikor maga „Jordáki János” tett erre javaslatot, helyszíneként Prágát megjelölve.⁸⁷ 1963 augusztusában a párizsi rezidentúra egy tisztje ismét kontaktteremtéssel próbálkozott a strasbourgi címen, de már nem találta ott Ferenczit. A Központból ekkor már Mihai Pacepa alezredes intézkedett az ügyben.⁸⁸ Végül a román hírszerzés letett beszerzéséről, a kolozsváriak pedig 1965. február 24-én lezárták országos körözési dossziéját, majd április 3-án áttették a passzív nyilvántartásba. A határozatot azzal indokolták, hogy az országhoz lojális tevékenységet folytat, anyja és bátyja pedig folyamatosan a hazaköltözésre biztatják.⁸⁹

⁸² Mihai Caraman (1928-), a külföldi hírszerzés párizsi rezidensfőnöke 1958–1968 között. Vezérőrnagyi rangfokozatban tartalékos állományba került 1979. december 17-én. A rendszerváltás után, 1990. január 18-án reaktiválták, honvédelmi miniszterhelyettes, majd a későbbiekben újjászervezett Külügyi Hírszerző Szolgálat (Serviciul de Informații Externe) igazgatója volt. 1992. április 22-én nyugdíjazták és egyszerűsmind vezérezredesi rangot kapott. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrel_securitatii/CARAMAN%20MIHAIL.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.); OPREA, Marius: *Armagedonul spionilor: „Rețeaua Caraman”*, <<https://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2005-02-07/armagedonul-spionilor-reteaua-caraman.html>> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁸³ ACCOCE, Pierre – POUGET, Daniel: *Rețeaua Caraman. Cei treisprezece români care au zgu-duit NATO*, Compania, București, 1999.

⁸⁴ Ferenczi András közlése.

⁸⁵ ACNSAS, fond SIE, 01611 sz. m., 132. f.

⁸⁶ Uo., 223–225. f.

⁸⁷ Uo., fond R, 179812 sz. d., 248–249. f.

⁸⁸ Uo., fond SIE, 01611 sz. m., 205–220. f.

⁸⁹ Uo., fond I, 589045/1, 366–367. f.; fond I, 589045/2, 5–6 (háttoldal is). f.

A kollaboráció „mérgező gyümölcsei”. II. „Bodó”

A nagyobbik testvér, Ferenczi Sándor, a kolozsvári 7. számú középiskolában 1952-ben érettségizett. Majd a Bolyai Tudományegyetem természettudományi karán folytatta tanulmányait, azonban 1955-ben évismétlő maradt. Mind ez az iskolán kívüli tevékenységéhez kötődött. Lelkes természetbúvár volt, aki a Kiss Egon vezette kolozsvári Agronómiai Intézet fotólaboratóriumában önkéntesként működve elsajátította a korabeli fényképezési ismereteket.⁹⁰ Sporttevékenysége is hozzájárult a kialakult tanulmányi helyzethez, miután a kolozsvári egyetemi csapat, az első osztályban szereplő Știința Cluj – későbbi nevén Universitatea Cluj – játékosa volt 1953–1956 között.⁹¹ 1956 őszén beiratkozott az Agronómiára, ahol, miután egy évet elismertek, a második éven folytatta tanulmányait. 1959-ben végül felhagyott a diplomaszerezéssel.⁹²

Miután a Ferenczi család levelezését 1957 első hónapjaitól kezdődően a Securitate rendszeresen elfogta, ismertté váltak az itthon maradt Sándor céljai és néhány kevésbé átgondolt kijelentése is. A Külföldi Hírszerzési Igazgatóság 1932/6497. számú 1957. április 1-jei parancsára, mely a távlati ügynökhálózat kiépítéséről rendelkezett, a kolozsvári 1. Iroda számításba vette beszervezését. Peres Sándor főhadnagy ezt taglaló, kimerítően részletes, 1957. június 1-jei referátumát a hírszerzés főnöke, Mihail Gavriiliuc vezérőrnagy⁹³ is jóváhagyta. Bár elsősorban a külföldi bevetések során számoltak volna vele, a nagyobbik fiú mellett szólt az is, hogy Kolozsvár minden pontján barátja volt, és családja miatt olyan értelmiségekkel is kapcsolatban állt, akiket a Securitate „sovén-nacionalista megnyilvánulás” miatt megfigyelt.⁹⁴

Az informátori hálózattal is figyeltetett Ferenczi Sándor titkosszolgálati függőségbe kerülését bőséges kompromittáló anyag biztosította. Az elfogott levelek tartalmát ugyan nem játszhatták ki, de a fényképezési engedély hiányában gyakorolt pénzszerzés, öccse fényképezői gyakornokságát tanúsító hamis igazolvány elkészítése és kiküldése,⁹⁵ barátkozása az „ellenforra-

⁹⁰ Uo., fond R, 189414/1 sz. d., 10. f.

⁹¹ BORSI-KÁLMÁN Béla: PUSKÁSok, muskétások, történészek, *Székellyföld*, 2007. október, L.: <<http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MzIx>> (letöltve: 2018. 12. 04.).

⁹² Ferenczi Sándor közlése. Kolozsváron született, 1935. március 12-én. Nemzetisége: magyar, vallása: unitárius, tanulmányai: befejezetlen kolozsvári egyetemi évek. Nyugdíjas. Az interjút Jánosi Csongor készítette a franciaországi Mulhouse-ban, 2016. november 26–28. között.

⁹³ Mihail Gavriiliuc (1913–?) a Securitate tábornoka, a Külföldi Hírszerzési Igazgatóság főnöke 1955 októbere – 1959 júliusa között. L.: IONIȚĂ, Nicolae: Fișe biografice ale șefilor unităților centrale ale Securității de la sfârșitul anilor '50, *Caietele CNSAS*, 2(4)/2009, 184–185. p.

⁹⁴ ACNSAS, fond R, 189414/1 sz. d., 6–16. f.

⁹⁵ A kérdéses irat másolata a titkosrendőrségi anyagban is megtalálható: Uo., 230. f.

dalommal szimpatizáló huligánokkal”, egyéb véleményezhető kijelentései kiszolgáltatottságához vezettek. Beszervezésével megvárták az egyetemi vizsgák utáni nyári szünetet és a kötelező katonai szolgálat brassói letöltését. Majd kaszárnyai eseményekre hivatkozva, 1957. szeptember 7-ére visszarendelték Brassóba. Az alaposan előkészített találkozó⁹⁶ a 22 éves fiatalembert azonnal megtörte⁹⁷ és a szervezési nyilatkozat aláírásához vezettet.⁹⁸

A „Bodó” fedőnéven működő Ferenczi Sándort 1957–59 között elsősorban a külföldi hírszerzés hatáskörébe tartozó kolozsvári 1-es Iroda foglalkoztatta. Peres főhadnagy 1958. október 8-ai szintézisjelentésében az 1957 szeptemberétől kezdődő együttműködés hozadékaként 90 jelentésről írt, melyben 95 személyről kapott a többnyire a 3. Belföldi Hírszerzési Ügyosztály számára hasznos információkat. A tájékoztatásokat elsősorban „Sándor Ioan” és „Barbu” informátorokkal ellenőrizték. A titkosszolgálati dosszié szerint számos – a kolozsvári egyetemista diákok 1956-os magatartásához, illetve „fasiszta-nacionalista elemek” különböző tevékenységéhez köthető – ügy realizálásához járult hozzá jelentéseivel, és a börtönbüntetések, letartóztatások és őrizetbe vétel mellett ellenőrzési és megfigyelési dossziékat fektettek fel tájékoztatásai nyomán. „Bodó”-t, anyagiasságát is kihasználva, az egy évet meghaladó együttműködés során, átvételi elismervény ellenében, összesen 1100 lejjel honorálták.⁹⁹ A sikeres együttműködést erősíti, hogy 1958. március 19-én Iosif Breban ezredes¹⁰⁰ és Peres főhadnagy a Központhoz fordult, amelyben „Bodó” stimulálását szem előtt tartva kérték, hogy engedélyezzék a hírszerzés tulajdonában álló fotózáshoz szükséges német vagy magyar filmtekercsek és fotópapírok neki ajándékozását. A Központ március 31-i válaszlevelében ellenjavaslattal ugyan, de hozzájárult a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának kérelméhez, azaz, hogy ügynöküket havi 400 lejjel honorálják, melyből aztán „lehetősége lesz arra, hogy beszerezze a megfelelő fényképezési anyagokat”.¹⁰¹ „Bodó” kifizetési lajstromát vizsgálva, 1957. szeptember 8. és 1959. január 21. között, a kolozsvári Securitate – Peres főhadnagy és

⁹⁶ A szokványosnak mondható szervezési tervet, a kihallgatás menetét alaposan végiggondoló többoldalas kérdőív, továbbá javaslatok egészítették ki, 1957. májusi-júniusi keltezéssel: Uo., 43–55. f.

⁹⁷ L.: az ekkor felvett 20 oldalas kihallgatási jegyzőkönyv tartalmát, Uo., 23–33. f.

⁹⁸ Uo., 56–57. f.

⁹⁹ Uo., 80–86. f.

¹⁰⁰ Iosif Breban (1920–2003), a Securitate hivatásosa, 1957–1961 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1961. március 17-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrole_securitatii/BREBAN_IOSIF.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁰¹ ACNSAS, fond R, 189414/1 sz. d., 93., 182. f.

Aurel Cuibuş alhadnagy¹⁰² – 18 alkalommal fizetett neki 50 és 300 lej közötti összegeket.¹⁰³

1959. február 8-án Ferenczi Sándor arzénal megmérgezte magát. Az elkeseredett lépésben, a szerelmi csalódás mellett elbukott egyetemi vizsgái és informátori tevékenysége – különösen barátja, a kolozsvári Állami Filharmónia titkára, az írótevékenységgel is foglalkozó Deutsch Endre,¹⁰⁴ küszöbönálló letartóztatása – is közrejátszott. Élete megmentésében, édesanyja mellett, szerepet kapott a Securitate is. Ferenczi Emma 1959. február 9-én, telefonon ismertette a történeteket Peres főhadnaggyal, aki az elkeseredett anya lakására sietett, majd a főorvos melletti közbenjárást ígért. Végül személyesen Breban ezredes telefonált „Moga orvosprofesszornak”, akit arra kért, hogy osztálya maximális komolysággal kezelje az esetet, és tegyenek meg mindent Ferenczi Sándor felépüléséért.¹⁰⁵

A több mint fél évig tartó felgyógyulását követően Ferenczi Sándor rövid ideig a Babeş-Bolyai Tudományegyetem laboránsaként működött, majd a Botanikus kert alkalmazottja lett. Titkosrendőrségi vonalon, Cuibuş főhadnagy 1960. július 5-i javaslatát követően,¹⁰⁶ „Bodó”-t 1963 májusáig, csekély eredménnyel, a belföldi hírszerzés foglalkoztatta. Ekkor vette át a Peres Sándor vezette kémelhárítás. Tartótisztjei, Nagy Vilmos százados,¹⁰⁷ majd 1965 júniusától Peres őrnagy, újra „jó eredménnyel” használták mind hazai, mind külföldi környezetben, elsősorban a csempésztevékenységek és antik értékekhez kapcsolódó üzérkedések feltérképezésekor.¹⁰⁸

Ferenczi Sándor titkosszolgálati együttműködésének részleteit, vizsgálatait, e tanulmány keretei nem teszik lehetővé. A 2016. november 26–28. kö-

¹⁰² Aurel Cuibuş (1933–), a Securitate hivatásosa, különböző beosztásokban a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának kádere 1954–1968 között. Századosi rangfokozatban tartalékos állományba került 1969. április 14-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/CUIBUS%20AUREL.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁰³ ACNSAS, fond R, 189414/1 sz. d., 92. f.

¹⁰⁴ Deutsch Endrét 1959. február 11-én tartóztatták le és a Kolozsvári Katonai Törvényszék a társadalmi rend elleni ármánykodás vétsége miatt 8 év börtönre ítélte. Büntetését Szamosújváron, a Duna-deltában, Jilaván, Kolozsváron töltötte. A 176/964. számú kegyelmi rendelet következtében, a szamosújvári börtönből szabadult 1964. április 13-án. AANP, fond FMP, Deutsch Endre adatlapjai.

¹⁰⁵ L.: Peres főhadnagy 1959. március 9-i ismertetőjét, ACNSAS, fond R, 189414/1 sz. d., 75–77. f.

¹⁰⁶ Uo., 171. f.

¹⁰⁷ Nagy Vilmos (1933–), a Securitate hivatásosa, 1962–1986 között előbb a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának, majd a Kolozs Megyei Felügyelőségének kádere. Alezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1986. október 4-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/NAGY%20VILHELM.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁰⁸ L.: Nagy százados 1963. november 1-jei, illetve Peres őrnagy 1965. december 10-i tevékenységelemző jelentéseit, ACNSAS, fond R, 189414/1 sz. d., 34–36., 38–42. f.

zött vele készített több mint 15 órányi interjúanyagban, életútja epizódjainak ismertetése mellett, a Securitatével folytatott kollaborációról is beszélt. Az ekkor elhangzott ellentörténetek részben megkérdőjelezték a titkosszolgálati iratok igazságértékét, ugyanakkor további levéltári kutatásokat helyeztek ki-látásba, melyekre azonban még nem került sor.

Együttműködés mint önmegvalósítás? A kollaboráció második évtizede (1957–1966)

1957 folyamán a román hírszerzés a *környeztetelés* után hamar rájött, hogy Kereki Gábor tenterdeni unitárius lelkész nem felel meg érdeklődésüknek, és miután távolabbi településen működött, hiányoznak az optimális feltételek is, hogy kapcsolatba léphessenek vele. Ennek ellenére Ferenczi Emmát a hálózatban tartották, miután „Bellu” ügyében előrelépésre számítottak. A fiával való kapcsolatfelvételben csupán „segíteni” akartak neki „hálából” az addigi informatori tevékenységéért, mi több, felajánlották a Franciaországból küldött csomagok és tárgyak vámmentes kézbesítését. „Jordáki János” hozzájárulása és az ezt követő fejlemények meglepéssel töltötték el az 1958 januárjától a tartótiszti feladatokban András századost váltó Peres főhadnagyot is,¹⁰⁹ aki a nagyobbik fiúnak, Sándornak is tartótisztje volt. Peres, elődjével ellentétben, sokkal inkább megértette az 5 tagú családot – 80 éves édesanyját, 84 éves nagynénjét, egyetemista fiát és 14 éves leányát – eltartó Ferenczi Emmát, és ugyan változó intenzitással, de kellően motiválni tudta.¹¹⁰ Rájött, hogy a munkahelyéhez mindennél jobban ragaszkodó Ferenczit az itteni problémák titkosszolgálati befolyással történő leküzdése fokozott ügynökmunkára bírja.¹¹¹

1958 folyamán Ferenczi Emma, a kolozsvári 11-es számú középiskola internátusának és menzájának adminisztrátora, akárcsak 1952-ben, ismét nézeteltérésbe került, ezúttal az iskola vezetőségével. A későbbi beadványok,

¹⁰⁹ L.: Peres Sándor főhadnagynak a „Jordáki János”-ról készített, 1958. december 1-jei jellemzését, Uo., fond R, 179812 sz. d., 25–27. f.

¹¹⁰ Peres főhadnagy a korábbi informatori sikertelenségeket elsősorban a tartótiszti elődök felületességével magyarázta, akik visszaéltek Ferenczi Emma bizalmával, kihasználták és többször is nehéz helyzetbe hozták. Példaként említette Tóth Béla őrnagyot, aki mindenféle ígéretekkel megszerezte Ferenczi elhunyt férjének több vadászpuskáját és többé soha nem adta vissza, vagy Szabó János hadnagyot, aki a magyar klasszikusok 12 kötetét elvitte tőle, anélkül, hogy ellenszolgáltatást nyújtott volna érte. Ide tartozott a kolozsvári Szakács József ügye is, akit bár „Jordáki János” 100 dollárral együtt a Securitate kezére adott, utólag nem tudták az ügyet kellő diszkrecióval kezelni és ezért az informátor utólag fenyegetésekben és megaláztatásban részesült. Uo., 251. f.

¹¹¹ L.: Peres főhadnagy 1959. december 30-i tevékenységértékelő jelentését, Uo., 23–24. f.

kérvények és ügynöki jelentések¹¹² alapján előbb Szabó Hajnalka igazgató-nővel került konfliktusba, aki a költségvetési tételeket nem rendeltetésüknek megfelelően használta fel, majd Kádas Ilona igazgatónő-helyettessel és Gáll Margit főkönyvelőnővel, akiknek az 1958/1959-es iskolai évben megtagadta, hogy részükre az iskola kintijából díjtalanul ételt adjanak ki. Ennek folyamodványaként, amikor 1958 novemberében az addig betöltetlenül álló beszerzői posztra Demeter Györgyöt, a kolozsvári Vasutas futballistáját felvették, Ferenczit felszólították, hogy cseréljenek, önként mondjon le tisztségéről, és menjen át a kevesebb munkabérral járó beszerzői állásra.¹¹³ 1958. december 20-án Peres főhadnagy külön jelentéssel fordult a tartományi főnök, Iosif Breban ezredeshez, hogy ügynökük érdekeit szem előtt tartva, járjanak közbe a Kolozs Tartományi pártbizottságnál.¹¹⁴ Az ekkor még sikeres fellépés nem tudta megakadályozni az 1959. júliusi fejleményeket, amelynek során egy állami kontroll az iskolában, a főkönyvelőnő irányításával, Ferenczi Emma illetékességébe tartozó hiányokat állapított meg.¹¹⁵ A börtönbüntetéssel is fenyegetett informátoráért Peres főhadnagy, 1959. augusztus 11-én, ismét jelentésben fordult Brebanhoz, ismertetve a helyzetet és megjegyezve, hogy az ekkor felvett jegyzőkönyvet Aurel Ducához a Városi Néptanács elnökéhez irányították, hogy majd döntse el, a Munkaügyi Viták Rendezéséért Felelős Bizottsághoz fordul vele, vagy a törvényszék elé viszi az ügyet. Peres az esetleges törvényszéki fejlemények megakadályozását kérte.¹¹⁶ Közben a Városi Néptanács Jogi Irodája az augusztus 6-án regisztrált jegyzőkönyv tartalmi vonatkozásai alapján, 17-én az ügyészséghez fordult munkahelyi vétség, vigyázatlanság és visszaélés vádjával, továbbá a megállapított 5412,39 lejes hiány visszaszerzéséért. Majd 1959. október 16-án, az új iskolaigazgató, Székely Ferenc közölte Ferenczi Emmával, hogy 1959. október 25-től a Városi Néptanács Tanügyi és Kulturális Osztályának határozata alapján az adminisztrátori teendői alól felmentették, és menjen át új munkahelyére a 13-as számú sportiskolához. Az érintett 1959. október 14-én, mind a Kolozs Tartományi Pártbizottságnál, mind az RMP Városi Pártbizottságánál kérte ügyének felülvizsgálását, de tiltakozása és kérelme eredménytelen maradt.¹¹⁷ Vélhetőleg a Securitate is szerepet játszott az ügyészség későbbi döntésében, mely a büntetőper elindítását megtagadta, arra hivatkozva, hogy a keresetet megvizsgálva semmilyen

¹¹² A sokszor datálatlan gépírási tájékoztatások – akárcsak 1952-ben – a Securitate előtt világossá tették az iskola mindennapi ügyintézésében fennálló gondokat, hiányosságokat és visszaéléseket, a személyi konfliktusok és informális kapcsolatok mellett. Uo., 144–145., 151–155. f.

¹¹³ Uo., 142. f.

¹¹⁴ Uo., 250–251. f.

¹¹⁵ L.: az 559/1959. számú átvételi-átadási leltári jegyzőkönyvet, Uo., 135–138. f.

¹¹⁶ Uo., 150. f.

¹¹⁷ Uo., 139–143. f.

kárt, és következképpen semmiféle büntettet nem találtak. A döntést 1959. november 7-én közölték a kolozsvári Városi Néptanáccsal, ez azonban későinek bizonyult, miután Ferenczi Emma rövid ideig létező posztjának megszűntéig, 1959. november 1–11. között, a 13-as számú középiskola alkalmazottja volt.¹¹⁸ 1959. december 4-én Breban ezredes átiratban fordult a Városi Néptanács elnökéhez, Ferenczi Emma helyzetének rendezését kérve,¹¹⁹ és talán ez vezetett a 10-es számú középiskolában betöltött újabb tisztviselői álláshoz, ahol 1959 decemberétől 1965. decemberi nyugdíjazásáig működött.

Az ügy ezzel még nem ért véget. Bár az ügyészség a válaszáskor jelezte a Néptanácsnak, hogy ha a megoldással elégedetlenek, akkor a hatályos törvények értelmében egy hónapon belül keresettel fordulhatnak a polgári törvényszékhez, erre a határidőn belül nem került sor. Egy évvel később azonban az ügyet, az anyagiak megtérítése okán, a Néptanács a Tanügyi Szakszervezeti Munkások Munkaügyi Viták Rendezéséért Felelős Bizottsága elé vitte. A sikertelenséget követően pedig a Szakszervezeti Bizottság előtt fellebbeztek, amely 1961. február 3-án illetéktelenségét közölte és javasolta, hogy a fellebbező forduljon a törvényszékhez. A Kolozsvári Néptanács 1961. május 15-én előbb a Városi, majd a Tartományi Törvényszékhez fordult, amely végül kedvező ítéletet hozott, és a korábban megállapított leltári hiány kifizetésére kötelezte Ferenczi Emmát. A Kolozs Tartományi Törvényszék 1962. március 27-i 257/III/1962. számú polgári határozatára, amely a panaszos Városi Néptanács Tanügyi és Kulturális Osztályának adott igazat, Ferenczi Emma válaszul, 1962 folyamán, ismeretlen időpontban fellebbezéssel fordult a Román Népköztársaság Főügyészségéhez, amelyben tiltakozott a „fiktív károk” megtérítése ellen.¹²⁰ Az ügy későbbi fejleményei ismeretlenek.

Ferenczi Emma, titkosszolgálati vonalon, 1960 januárjától 1966. június 21-ig a BM Kolozs Tartományi Igazgatóság 2. Kémelhárítási Ügyosztályának informátoraként működött. A kémelhárításhoz áthelyezett tartótisztje, Peres Sándor százados, ügynökét is magával vitte, és az unitárius egyházi „ellenséges elemek” megfigyelésén túlmenően 1960-tól telepített ügynökként, sikerrel használta a Kolozsvárra látogató nyugati és magyarországi turisták lefedésében is. Elsősorban a Franciaországból hazalátogatók esetében, Piatrich Ferenc mérnök és kolozsvári rokonai, Dellon Judith és Derzsi Ferenc turisták, illetve Klein Friderika és kolozsvári kapcsolatainak megfigyelésekor. Párhuzamosan felhasználták az Egyesült Államokból az országba látogató Harrington

¹¹⁸ A vélhetőleg 1959. novemberi tájékoztató jelentésben a következőket írta: „Fizetést kaptam 1958. okt. 25-ig a 11. sz. középiskolától, habár az írásbeli felmondástól a törvény biztosít 10-14 nap átadási időt. A sportiskolától kaptam 1959. nov. 1-től 200 lej előleget. Vasárnap kint voltam az ószeren, árultam. A jogászoknak vállaltam jegyzet-gépelést, úgy élek, ahogy lehet.” Uo., 130. f.

¹¹⁹ Uo., 127. f.

¹²⁰ Uo., 90–93. f.

lelkészházaspár mellett, és egyértelmű megbízásokat teljesített az amerikai unitárius lelkészcsoporthoz 1961–1962. évi romániai látogatásaikor. Széleskörű ismeretségi köre lehetővé tette, hogy informátori feladatokat teljesítsen a kolozsvári zsidó közösségben és szerepet játsszon az Adorjáni Zsuzsanna, Lőrinczy Géza, Puskás Tibor és Szolnay Judith nevén futó ellenőrzési akciókban, illetve az Albrecht Dezső, Ferenczi András és a Baritz György ügyében folytatott országos körözési akciókban is. Az 1962. november 18-i tevékenységértékelő jelentés szerint az általa adott tájékoztatások alapján több személyt nyilvántartásba vettek, és ellenőrzési és megfigyelési akciókra került sor.¹²¹

1961 májusában és szeptember-októberében, továbbá 1962 júliusában a kolozsvári Securitate Ferenczi Emmát háromszor is kiutaztatta és provokátor-ügynökként használta¹²² a Budapesten élő Orbán Magda református lelkész¹²³ mellett, akit Franciaország javára történő kémkedéssel gyanúsítottak, és akinek „módszerei” és „megbízásai” mellett kolozsvári kapcsolatait is kiderítette.¹²⁴ Tájékoztatásai alapján, a Securitate újabb akciókat kezdeményezett, és ezek alapján próbált meg előrejutni Borbáth Samu kolozsvári ügyvéd megfigyelésében,¹²⁵ vagy tisztázni Baráth Mária és Vajna Blanka magyar állampolgárok 1961. szeptemberi ügyét, amikor a határon Orbánhoz visszavezethető prédikációszövegeket koboztak el tőlük.¹²⁶

¹²¹ Uo., 20–21. f.

¹²² L.: az 1961. május 11-i és 12-i, az október 20-i, továbbá az 1962. július 14-i informátori jelentések tartalmát, ACNSAS, fond I, 234094/2 sz. d., 18–30., 36–48., 67–72. f.

¹²³ Orbán Magda (Marosvásárhely, 1909. október 2. – Párizs, 1990. április 28.) református lelkész, franciaországi emigráns. 1944-ben Magyarországra menekült, ahol egy ideig tanárnőként működött, majd a Református Konvent megbízásából francia nyelvű teológiai munkákat fordított magyarra. 1955–1962 között Orbán ügyében magyar és román titkosszolgálati együttműködésre került sor. Ügyének pikantériája, hogy amíg a magyar hatóságok a lefolytatott vizsgálat alapján Orbánt 1957-ben hivatalosan elmebetegnek nyilvánították, és a továbbiakban szemet hunytak az erdélyi magyar kisebbségre összpontosító adatgyűjtő és ezt továbbító tevékenysége fölött, addig a Securitate az időről-időre hazalátogató lelkésznőt épelméjüként kezelte, és ennek megfelelően utasította területi szerveit és ügynökhálózatát. Bár a kétoldali kapcsolatok 1963 nyarától ellentétes fordulatot vettek, ennek ellenére az 1964-ben Franciaországba emigráló lelkész sorsát a szakszolgálatok továbbra is figyelemmel kísérték. Ezt tanúsítják mind a budapesti Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának anyagai, mind a bukaresti ACNSAS Orbánra felfektetett megfigyelési dossziéi. ÁBTL 3.1.9. V-146496, 5–68.; ÁBTL 3.1.5. O-11207, 81.; ÁBTL 1.11.12. Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya – Románia, 34. doboz, 41-R-7014/62, 29–34.; román személyi anyagáról L.: ACNSAS, fond I, 234094/1–3 sz. d.

¹²⁴ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 2. f.

¹²⁵ L.: „Jordáki János” 1961. június 2-i jelentését a Borbáth Samu lakásán tett látogatásról, melynek során kézbesítette az Orbán Magdától kapott gépelt imaszövegeket. ACNSAS, fond I, 234094/2 sz. d., 31–32. f.

¹²⁶ Uo., 112–113. f.

1962. szeptember 13. – november 14. között Ferenczi Emma külföldön tartózkodott, miután kémelhárító megbízatásokkal Angliába küldték, hogy a Kolozs tartományból származó „szökevények” államellenes tevékenységéről adatokat gyűjthessen. A *legenda* szerint 78 éves nagynénjét, az időközben román állampolgárságot felvevő Kereki Ilonát kellett elkísérnie, aki az Egyesült Királyságban élő lelkész fiához utazott. Már a kürtösi vámellenőrzés során gondok adódtak, miután a megengedett fölötti csomaggal próbáltak meg kiutazni, és lefoglalták azt a 20 dollárt is, amit Kereki Gábor a Franciaország és Anglia közötti hajóút fedezéséül küldött, és amihez a kolozsvári Securitate szóban hozzájárult.¹²⁷ A két utas az ekkor elkobzott tárgyak magyarországi értékesítéséből szeretett volna pénzt szerezni, hogy az út során felmerülő szállás- és személyes költségeket előteremtsék. Kereki előrehaladott kora nem tette lehetővé a közvetlen vonatutazást, és ezért Magyarországon, Ausztriában és Franciaországban is kénytelenek voltak megállni,¹²⁸ majd miután nem sikerült francia átutazási vízumot szerezni, Németországon, majd Belgiumon át jutottak el Angliába, a London melletti Croydonba. Ferenczi Emma a Kereki Gábor unitárius lelkésznél töltött hetekben találkozott először az 1956-ban disszidált András fiával, de küldetésének megfelelően levelezett Albrecht Dezsővel, adatokat gyűjtött Cs. Szabó Lászlóról,¹²⁹ megismerkedett a Londonban élő széki Teleki, férje után Márffy Margittal,¹³⁰ mely mozzanatokról a későbbiekben Peres őrnagynak is beszámolt.¹³¹ Miután meghosszabbították a tartózkodási vízumokat a két hölgy csak november 14-én tért haza. Mind a hazautazáskor, mind ezt követően „Jordáki János” írásban kérte a határátkeléskor lefoglaltakat, de azt a választ kapta, hogy a tárgyakat elko-bozták, mi több, 1500 lejes büntetést kapott, melyet majd a 750 lejes havi fizetéséből fognak lehúzni.¹³² Az ügyben Peres őrnagy is közbenjárt, aki előbb a kolozsvári Milícián akadályozta meg, hogy törvényes eljárást indítsanak a kürtösi átkelőnél történtek miatt, majd a tartományi főnök Nicolae Pleșiță

¹²⁷ Lefoglaltak 43 pár női harisnyát, 6 pár kesztyűt, 4 kg feketeborsot, továbbá személyes és ajándékozáásra szánt tárgyakat, úgymint 11 darab csipkét, 2 tollpárnát, 4 darab horgolt gyapoterítőt, 18 méter gyapotszövetet, miután az érvényes rendelkezések szerint az országból csupán 12 pár harisnyát, 1 kg feketeborsot és 12 méter gyapotszövetet vihetek ki. ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 81. f.

¹²⁸ Uo., 78–82. f.

¹²⁹ Cs. Szabó László (Budapest, 1905. november 11. – Budapest, 1984. szeptember 28.) író, esszéíró, kritikus. L.: CZIGÁNY Lóránt: „Angol az útlevelem, de magyar a büszkeségem”. A „Mikes” nevében Czigány Lóránt emlékezik a száz éve született Cs. Szabó Lászlóra. 2005. november 11., Mikes International Alapítvány, Hága, Hollandia, 2005.

¹³⁰ Teleki Margit grófnő (Gernyeszeg, 1910. február 13. – London, 1995. november 3.).

¹³¹ L.: az 1962. november 21-i informátor-tartótisztai találkozóóról készült 25 oldalas gépelt jelentést, ACNSAS, fond I, 589045/1 sz. d., 250–274. f.

¹³² L.: Ferenczi Emmának a bukaresti vámigazgatóságához intézett 1962. november 25-i kérvényét, Uo., fond R, 179812 sz. d., 115–117. f.

örnaggyal¹³³ együtt az elkobzott tárgyak visszaszerzéséért belügyminisztériumi vonalon is fellépett.¹³⁴

Az 1962. november 18-ai tevékenységelemző jelentésben Peres úgy látta, hogy ügynöke szenvedéllyel és hozzáértéssel végezte munkáját, amelyhez kellően hozzájárult széles ismeretségi köre. Ugyanakkor negatívumként említette, hogy rendetlen, szétszórt, nem beszél jól románul, nem tetszik neki a kézírásos jelentésírás, és ezért a Securitate tisztjeinek, a hallottak alapján, sokszor saját maguknak kell ezt megírniuk.¹³⁵

1963. november 3–8. között került sor az ún. Balczó–Móna-ügyre. A Securitate szerint a két magyar turista, Balczó András¹³⁶ és Móna István¹³⁷ csempésztevékenység céljából utazott Romániába. „Bodó” és „Jordáki János” jelentései alapján a kolozsvári Securitate tudomására jutott, hogy a két magyar olimpikon órákat és más holmikat csempészett át a határon, hogy a későbbiekben lejben megkapott ellenértéküket Bécsben beválthassák. Peres őrnagy 1964. január 1-jei összefoglalójában az érdemet elsősorban „Bodó”-nak tulajdonította, akinek tájékoztatását részben „Jordáky János” is megerősítette. Az ügynöki jelentéseket követően, 1963. november 8-án, Dés előtt sor került a nevezettek feltartóztatására. Ekkor foglalták le az autóval együtt az utólag 316 146 lejre becsült holmikat, tételesen több mint 140 darab órát, körülbelül 30 ezer lej készpénzt, közel 8000 darab Viplex multivitamin komplexumot és más értéktárgyakat.¹³⁸ Sor került a csempésztevékenységet tanúsító kihallgatásokra, végül Balczót és Mónát kiutasították a Román Népköztársaság területéről.¹³⁹ 1963. november 21-én a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke, Pleșiță alezredes személyesen a belügyminiszter-helyettes Vasile

¹³³ Nicolae Pleșiță (1929–2009), a Securitate tábornoka, 1962–1967 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke volt. Altábornagyi rangfokozatban tartalékos állományba került 1990. február 19-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/PLESITA%20NICOLAE.pdf>; <<http://www.monitoruljuridic.ro/act/decret-nr-125-din-19-februarie-1990-privind-trecerea-in-rezerva-a-unor-generalii-emitent-consiliul-provizoriu-de-uniune-nationala-publicat-91865.html>> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹³⁴ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 246–247. f.; fond I, 589045/1 sz. d., 355–356. f.

¹³⁵ Uo., fond R, 179812 sz. d., 21. f.

¹³⁶ Balczó András (Kondoros, 1938. augusztus 16) háromszoros olimpiai bajnok magyar öttusázó, a Nemzet Sportolója. Róla L.: DÁVID Sándor: *Balczó*, Sport Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1973.

¹³⁷ Móna István (Nyíregyháza, 1940. szeptember 17. – Budapest, 2010. július 28.) olimpiai bajnok magyar öttusázó, vívó, edző, sportvezető. L.: MÓNA István: *Élettusa: három tételben*, Duna International, Budapest, 2010.

¹³⁸ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 71. (hátoldal is) f.

¹³⁹ Az ÁBTL-ben végzett kutatásaim során nem sikerült az ügy esetleges folyamodványaira rátalálni. Tény azonban, hogy az 1964. évi tokiói olimpiára a magyar hatóságok az öttusában csapatban címvédő Balczót, akárcsak Mónát, nem engedték ki, és abban az évben mindennemű sporteseménytől eltiltották őket.

Negrea altábornagyhoz¹⁴⁰ fordult „Bodó” és „Jordáki János” honorálásáért. Pleșița a támogató tartótisztai jelentések kíséretében, az ügyben játszott szerepükért, az ügynökök fejenként 1000–1000 lejnyi javadalmazását kérte.¹⁴¹

„Jordáki János” 1964. évi ügynöki tevékenységéből a legemlékezetesebb epizód a Budapesten élő Orbán Magda március 26. – április 1. közötti erdélyi hazalátogatásához kötődik. A lelkésznőt a Magyarországi Református Egyház francia vízumhoz segítette miután Orbán azt remélte, hogy megfelelő ügyintézésel elindíthatja párizsi doktori tanulmányait. A korábbiakban is felvállalt erdélyi magyar kisebbség ügyéről sem feledkezett meg, és hazalátogatott, hogy majd Párizsban saját tapasztalatai alapján beszélhessen az itteni helyzetről. Néhány napos erdélyi tartózkodása alatt mind Nagyváradon, mind Kolozsváron, elsősorban a református egyházi elittel érintkezett. Megfigyelése irányítását, az ügyében már 1961-től illetékes kolozsvári kémelhárítás vette át, elsősorban saját informátoraival tartva kézben a helyzetet.¹⁴² Orbán ittletének legpikánsabb napja 1964. március 30. volt, amikor meglátogatta a magyarkapusi, a körösfői és a magyarkiskapusi lelkészeket, Ady Lászlót, Tőkés Tibort és Szabó Gézá, azzal a céllal, hogy adatokat gyűjtsön a helyi református gyülekezetről, továbbá, hogy beszerezzen néhány hagyományos magyar népművészeti tárgyat, amelyek segítségével létrehozhat egy „erdélyi sarkot” Párizsban, ezzel is előmozdítva az erdélyi magyar kisebbség ügyét. A látogatást maga a Securitate szervezte meg, hogy biztosítsa Orbán felügyeletét. A gépkocsi és sofőr mellett a látogatáson részt vett a fedésben működő Iulia Dumitrescu főhadnagy, továbbá az egészet kitaláló Ferenczi Emma is.¹⁴³

1965 júniusában mind „Jordáki János”, mind „Bodó” részt vettek a Mouzaffar Zalal Teryaki libanoni állampolgár körül kibontakozó csempészügyben. Mouzaffar 1965. június 20–25. között osztrák állampolgárságú felelőségével Kolozsváron tartózkodott. Családja 1947-ben hagyta el az országot,

¹⁴⁰ Vasile Negrea (1911–1994), a Securitate tábornoka, 1961–1968 között belügyminiszter-helyettes, 1969-ben néhány hónapig a belügyminiszter első helyettese volt. Altábornagyi rangfokozatban tartalékos állományba került 1969. október 6-án. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/NEGREA%20VASILE.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁴¹ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 83–85. f.; fond R, 189414/1 sz. d., 38–42., 87–88. f.

¹⁴² A BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán mozgósították a 3. Belföldi Hírszerzési Ügyosztály 4., felekezetekkel-szektákkal foglalkozó irodáját, illetve a Protestáns Teológián és a püspökségen az ő irányításuk alatt működő ügynökhálózatot. Készenlétbe helyezték a „T” technikai egységet Orbán családtagjainak és közelebbi rokonai telefonbeszélgetéseinek lehallgatására. A kolozsvári csapatot, Virgil Negru alezredesnek az utcai megfigyelést végző „F” egysége egészítette ki. Uo., fond I, 234094/2 sz. d., 160–171., 175–186. (hátoldal is), 201–205. f.

¹⁴³ L.: „Jordáki János” 1964. március 29–31. közötti jelentéseit, Uo., fond I, 234094/2 sz. d., 124–140. f.

amelynek során értékes festményeket, ezüst- és kristálytárgyakat hagytak hátra. Részben e tárgyak visszaszerzéséért, részben más hasonló értékek felvásárlására, órákat és tranzistoros rádiókat csempészett be az országba, amelyet a kolozsvári üzérhálózaton keresztül kívánt értékesíteni. „Jordáki János” jelentett elsőnek, miután vállalta 9 óra és 2 tranzistoros rádió értékesítését. A Securitate elsősorban a libanoni állampolgár romániai „fő kapcsolatait” figyeltette, akiket a realizálás során kihallgattak, majd a náluk talált csempészárukat és pénzüsségeket elkobozták. Olteanu hadnagy és Peres őrnagy ellenőrzési jelentései nem nevesítik az érintetteket, és csupán az ügyben részt vevő ügynökök tevékenységét méltatják.¹⁴⁴

1965 augusztus–szeptemberében zajlott le a Márffy–Listowel-ügy. A Romániába hazautazó Teleki Margit, a diplomata Márffy–Mantuano Tamás¹⁴⁵ felesége meglátogatta Marosvásárhelyen élő testvérét, gróf Teleki Mihályt.¹⁴⁶ Néhány napos késedelemmel csatlakozott sógorasszonya, férjének testvére, Listowel Judith.¹⁴⁷ Miután a Securitate időben felkészült a látogatókra, végig ellenőrzése alatt tartotta az eseményeket.¹⁴⁸ Márffy és Listowel Kolozsvárra is eljutottak, és a látogatókhoz telepített ügynökként csatlakozott „Jordáki János” is,¹⁴⁹ akinek információi alapján a kolozsvári kémelhárítás 1965. szeptember 6-án, telefonon kérte a bukaresti központtól, hogy a hazafelé tartó két brit állampolgár esetében a határon vámvizsgálatot rendeljenek

¹⁴⁴ Uo., fond R, 179812 sz. d., 63–66. f.

¹⁴⁵ Márffy–Mantuano Tamás (Róma, 1907. március 20. – London, 1969. március 21.), 1930-tól 1948 februárjáig a magyar külügyminisztérium szolgálatában állott, 1941–1943 között az ankarai magyar követségen kapott beosztást. Magyar gyeplabdajátékosként részt vett az 1936-os nyári olimpián. Az 1950-es években a magyar titkosszolgálat ingerküszöbét is elérte. Róla L.: Ötvös István: Államvédelem a kalapszalonn nyomában. Márffy Mantuánó Tamás sikertelen beszerzési kísérlet, *Kommentár*, 2012/2., <http://kommentar.info.hu/iras/2012_2/allamvedelem_a_kalapszalonn_nyomaban> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁴⁶ Teleki Mihály gróf (Gernyeszeg, 1908. augusztus 20. – München, 1988. szeptember 27.). Életrajza részletesen kibontakozik a Securitate róla vezetett körülbelül 2000 oldalas anyagában: ACNSAS, fond I, 085918/1–7. sz. d.; fond I, 260103 sz. d.

¹⁴⁷ Listowel Judith grófné (Kaposvár, 1903. július 12. – London?, 2003. július 15.), újságíró, a munkáspárti politikus William Francis Hare, Listowel 5. grófjának első felesége, 1933–1945 között. L.: Judith, Countess of Listowel. Obituaries, *The Telegraph*, 2003. július 22., <<https://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/1436725/Judith-Countess-of-Listowel.html>> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁴⁸ A látogatás előzményei, történései és későbbi következményei részletesen megtalálhatóak Teleki Mihály titkosszolgálati anyagában. Megfigyelési-adatgyűjtő dossziéjának harmadik kötete szinte kizárólag ezzel foglalkozik: ACNSAS, fond I, 085918/3. sz. d.

¹⁴⁹ Peres őrnagy a „Bodó”-ról készített 1965. december 10-i tevékenységelemző jelentésében bár nem részletezi, külön megemlíti, hogy ő is részt vett a Márffy–Listowel-ügy felügyölésében. Uo., fond R, 189414/1 sz. d., 34. f.

el.¹⁵⁰ A Márffy Margitnál megtalált ékszereket és briliánsokat – néhány irattal együtt – elkobozták, és a formaságok elkészítése után átadták az Állami Banknak. Székely Ferenc százados,¹⁵¹ aki az informátor irányításában szintén szerepet kapott, 1965. szeptember 23-i jelentésében ismertette, hogy – a kémelhárítás főnök-helyettese, Constantin Ioana alezredes kívánsága szerint – megköszönték ügynöküknek a közreműködést és 1000 lej honoráriumban részesítették.¹⁵²

1966. március 19-én, hazatérőben egy bulgáriai kirándulásból, „Jordáki János” megszakította útját és Bukarestben a BM információs irodájánál vezetőségi kihallgatást kért.¹⁵³ Némi tudakozódás után kiderült, hogy a II. Kémelhárítási Igazgatóság vonalán szeretne valakivel beszélni. Kérését teljesítették, és személyesen Constantin Ioana alezredes, a Kémelhárító Igazgatóság főnökhelyettese fogadta. A beszélgetés során Gheorghe Cocean százados vállalta a magyar fordítást és „Jordáki János” ismét felhozta a kolozsvári 11. számú középiskolában betöltött állásának ügyét, amelyet „a nyomos okok hiányának dacára” elveszített. Elmondta, hogyan próbálták más állásokkal sikertelenül kompenzálni, és azt is, hogy a „kapcsolattartó elvtársak” bár ígéretet tettek arra nézve, hogy visszaszerzik állását, ez mégsem következett be. Azt is felhozta, hogy 1965. decemberi nyugdíjazását követően, szolgálataira és kisjára tekintettel, havi 300 lej támogatást ígértek, de ez is csupán két hónapig tartott, és ezt követően nem kézbesítették az összeget.¹⁵⁴ Ferenczi Emma a továbbiakban ismertette hírszerzési lehetőségeit, egyebek között a Wallerstein-ügy részleteit,¹⁵⁵ majd megjegyezte, hogy miután semmilyen jövedelme nincsen, annak ellenére, hogy kérték tőle, nem foglalkozott a felderítő munkával. Fellépése hatékonyságát jelzi, hogy Ioana alezredes ígéretet

¹⁵⁰ Uo., fond R, 179812 sz. d., 17. f.

¹⁵¹ Székely Ferenc (1935–1992), a Securitate kádere. 30 éves karriere során, 1956–1986 között előbb a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán, majd a közigazgatási reformot követően, az utódszervként létrehozott Kolozs Megyei Felügyelőségen szolgált. Alezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1986. június 23-án. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/SZEKELY%20FRANCISC.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁵² ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 18. f.

¹⁵³ A bukaresti belügyminisztériumi látogatást „Ardeleanu Vasile” informátor is jelezte 1966. március 31-én: Uo., fond R, 189414/1 sz. d., 137–138. f.

¹⁵⁴ „Jordáki János” hálózati dossziéjában megtalálható az 1966. februári járandóságának titkosszolgálati kérvényezése és az átvételi és átadási elismervény is. Ugyanakkor az is kiderül, hogy a márciusi összeg kézbesítése az ügynöki külföldi távolléte miatt elmaradt: Uo., fond R, 179812 sz. d., 42–43. f.

¹⁵⁵ 1965 februárjában Wallerstein Sámuel és fia, Rudolf, nyugatnémet állampolgárok, turistaként rokonlátogatás céljából Kolozsváron tartózkodtak. Az informatori hálózat jelentéseinek következtében, a Securitate felfektette a „Linu Viorica” fedőnevű ellenőrzési dossziét, amelyben a két turistát csempésztevékenység és illegális lejkivitel kísérlet ügyében vizsgálták. Uo., 52–59. f.

tett Ferenczi ügyének ellenőrzésére, és másnap valóban küldtek is egy tájékoztatást a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának.¹⁵⁶

A felhozott vádakra 1966. április 14-én a tartományi főnök, Nicolae Pleșiță alezredes, és a 2. Ügyosztály főnöke, Peres Sándor őrnagy válaszoltak. A Ioana alezredesnek címzett kétoldalas beszámolóban elmondták, hogy 1959 nyarán a kolozsvári Néptanács Tanügyi Osztályának belső ellenőrző testülete adminisztratív hiányosságokat állapított meg, és ezért ügynöküket felfüggesztették állásából. Bár utólag kiderült, hogy a hiányosságok valótlanok, Ferenczit nem fogadták vissza, és kisebb fizetéssel egy másik iskolába helyezték át. Ettől kezdve 1965 decemberéig a kolozsvári Securitate ugyan többször is közbenjárt állása visszaszerzéséért, és az ügy az RKP Kolozs Tartományi Bizottságához is eljutott, minden igyekezet elbukott az iskolaigazgató ellenállásán, aki a pártbizottság előtt azzal fenyegetőzött, hogy lemond állásáról, amennyiben Ferenczit visszaveszik. A kialakult helyzetben bár felajánlottak egy másik állást, ügynökük ezt visszautasította, és miután morális elégtételt jelentett volna számára, a továbbiakban is régi munkahelyét követelte. Eközben informátoruk elérte a korhatárt és nyugdíjazták. Megerősítették, hogy a kis nyugdíj láttán, a BM Kolozs tartományi igazgatójánál „Jordáki János” kihallgatásra jelentkezett, ahol tekintettel addigi eredményeire, valóban 300 lejes havi járadékot ígértek neki, cserében az ügynökmunka további folytatását kérve. A válaszlevél szerint ügynökük rendesen megkapta járadékát, ellenkezőjét állító kijelentése valótlan, mi több az ígéretet megelőzően is majdnem havonkénti rendszerességgel fizették őt.¹⁵⁷ Azt is megírták a bukaresti központnak, hogy „Jordáki János” az utóbbi időben fenntartással viszonyult az információközléshez, továbbá olyan jeleket is tapasztaltak, mely szerint a szervek tudomása nélkül a Kolozsvárra utazó idegen állampolgárokkal üzleti ügyekbe keveredett.¹⁵⁸

1966. április 23-án Székely Ferenc százados azzal a szándékkal találkozott Ferenczi Emmával, hogy átadja a március és április havára őt megillető kéthavi járadékot, de az informátor ezt elutasította azzal, hogy nincs szüksége „alamizsnára”, és követelte, hogy váltsák be azt az ígéretet, melyet Peres őrnagy még az 1965-ös csehszlovákiai útja előtt tett, azaz szerezzék vissza neki az egykori munkahelyét. Kijelentette továbbá, hogy egyetlen találkozáson sem jelenik meg többé, és egyetlen jelentést sem ad addig, amíg helyzete kedvezőre nem fordul.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Uo., 47–48. f.

¹⁵⁷ Uo., 44–45. f.

¹⁵⁸ A kijelentés háttérében „Afrodita” Ferenczi Emmáról készített 1966. március 28-i jelentése állhat. Mindkét ügynöknő az üzletelési szándékkal Romániába utazó nyugati állampolgárokkal – a két Wallersteinnel és Iulius Daviddal – dolgozott. A fejleményeket Peres őrnagy az egymással rivalizáló informátorainak jelentései alapján tartotta ellenőrzése alatt. Uo., 49–50. f.

¹⁵⁹ L.: Székely Ferenc századosnak a kolozsvári 2. Kémelhárítási Ügyosztálynak készített jelentését, ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 41. f.

A BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának 2. Kémelhárítási Ügyosztálya 1966. június 21-én javasolta „Jordáki János” feladását és személyi dossziéjának leadását a „C” nyilvántartási osztályon. Az ügyosztályvezető Peres őrnagy, továbbá a Székely százados és Ioan Oprea őrnagy¹⁶⁰ szignálta irat szerint az együttműködés elutasítása mellett szerepet játszott az is, hogy a 7. Megfigyelési és Vizsgálati Ügyosztályhoz tartozó informátorok tájékoztatásai alapján Ferenczi Emma bizonyos mértékben dekonspirálta magát, amikor ismerősei körében a Securitate kádereivel fenntartott ismeretségeivel dicsekedett.¹⁶¹

Következtetések helyett

E történet koránt sincs befejezve. 2015. április 24-én megkerestem kolozsvári lakásán a már közel 30 éve nyugdíjasként élő Peres Sándor ezredest, ahol az 1960-as évek román–magyar titkosszolgálati együttműködése mellett¹⁶² a Ferenczi család történetéről is szó esett. Ferenczi Emma 1966 utáni története folytatásaként csupán annyit közölt, hogy kiutazott Andorrában élő András fiához. A némileg elakadt kutatást továbbvitte a kutatószerencse, miután a beszélgetést követő héten a bukaresti CNSAS-ban, gróf Bethlen Béla megfigyelési anyagában, tovább folytatódott Ferenczi Emma története. Egy hónappal vélt kizárása után, 1966. július 16-án újra találkozott tartótisztjével, Székely századossal, ahol arról számolt be, hogy az egykori erdélyi kormánybiztos megbízta néhány ingósága eladásával.¹⁶³ Az ismeretség állandósult, és akárcsak az 1956. évi kizárást követően, „Jordáki János”-t ismét reaktiválták. A titkosszolgálati anyagok alapján, miután sikeresen beépült a Bethlen család környezetébe, és beférközött külföldi rokonságának a Münchenben élő Degenfeldek bizalmába is, a gróf 1977-ig tartó megfigyelése során a Securitate egyik legjobb informátorának bizonyult.¹⁶⁴

Ferenczi Emma hírszerző feladatokkal egybekötött külföldi és elsősorban nyugat-európai utazásai – amelyek további kutatásokat igényelnek –, 1966 után is tovább folytatódtak. Az addigra közel két évtizedes együttműkö-

¹⁶⁰ Ioan Oprea (sz. 1930. november 28, Goștila, Szilágy megye), a Securitate hivatásosa. 1951–1987 között, egy rövid Beszterce-Naszód megyei kitérőt leszámítva, mindvégig a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán, majd a Kolozs Megyei Felügyelőségen szolgált. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1987. május 19-én. L.: <http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/OPREA%20IOAN.pdf> (letöltve: 2018. 12. 04.).

¹⁶¹ ACNSAS, fond R, 179812 sz. d., 86–87. f.

¹⁶² L.: JÁNOSI Csongor: A magyar-román belügyi és állambiztonsági kapcsolatok 1955–1965 között, *Pro Minoritate*, 2017. nyár, 86–125. p.

¹⁶³ ACNSAS, fond I, 596325/2 sz. d., 238. f.

¹⁶⁴ L.: Bethlen Béla gróf hétközetes megfigyelési dossziéját, ACNSAS, fond I, 596325/1–7 sz. d.

dés során kiismerte a helyi Securitate befolyásának határait. A 11-es számú középiskolabeli munkahely másodszeri elvesztése nemcsak az 1959–1966 közötti történéseket határozta meg, amikor folyamatosan presszionálta az ügyben a kolozsvári titkosrendőrséget, hanem az utólagos eseményeket is. A továbbiakban is a kollaboráció maximális kihasználására törekedett. Informátori munkásságával vélhetőleg közrejátszott abban, hogy a Securitate, az ügynöktevékenységben rajta keresztül is felügyelt nagyobbik fiának, Sándornak, Franciaországba szóló útlevelet engedélyezett. Ferenczi Sándor 1969. június 13-án hagyta el az országot, hogy András testvérét meglátogassa.¹⁶⁵ Az ottléthez hozzájáruló Securitate, mint jövődöbeli telepített ügynökkel számolt vele, de ez a terv végül csődöt mondott. A „hazahozatalára” vonatkozó elképzeléseket Peres ezredes békésen leszerelte, majd miután anyja garantálta a „pozitív befolyásolást”, az 1970-es években ügye szép csendesen elfeküdt.¹⁶⁶ Ferenczi Emma kapcsolata a Securitatéval a hetvenes évek végétől ismeretlen. Tény azonban, hogy 1985 körül a romániai hatóságok hozzájárultak, előbb lánya, Ferenczi Anna, majd 1987-ben András unokája franciaországi emigrálásához. Miután közelebbi hozzátartozók nélkül maradt, Ferenczi Emma végül felszámolta kolozsvári létét, és 1988-ban 78 évesen Franciaországba emigrált, ahol csatlakozott gyermekeihez. 2002. április 9-én, 91 éves korában elhunyt.¹⁶⁷

¹⁶⁵ ACNSAS, fond I, 557614 sz. d., 1. f.

¹⁶⁶ L.: Peres ezredes 1974. április 10-i összefoglaló jelentését, melynek alapján „Bodó” kizárását javasolta az ügynökhálózatból, Uo., fond R, 189414/1 sz. d., 1–2.

¹⁶⁷ Ferenczi András és Ferenczi Sándor közlése.